R. Simon

דענין ברכה על מאכלות אסורות

(1)

יח ומ"ש ולמה לא יענה אמן אחר ברכת הפירות וכו'. בא ליתן טעם להגאוני הנני שהוא שאין עונין אמן אחר ברכה אחת אף ע"פ שהיא אחרונה וברכות המלך וברכות כ"ג מפורשות במשנה פרק ואלו נאמרים (סוטה דף מ' מ"א) וברכות כ"ג שנויות עוד ביומא פרק בא לו (דף ס"ח) שאחר קריאת התורה היה מברך שמונה ברכות וכסופן עונה אמן: וכתב הראב"ד לא ידעתי מהו זה וכו' ואין מוכנים לדבריו עכ"ל. ביאור דבריו כי הוא ז"ל נסתפק במ"ש רבינו ולמה לא יענה אמן אחר ברכת הפירות אם אחר כן על ברכה ראשונה או על ברכה אחרונה ולכך אחר אם אחר על ברכה ראשונה טעמא בכלל ברכת המזון דהיינו כדי שלא יפסיק באמן בין הברכה ובין הדבר שבירך עליו ומה צורך לעשות אחר זאת בא ליתן טעם למה לא יענה אמן אחר ברכה אחרונה של שבעת המינין כלומר דאילו בשאר המינין ברכה אחרונה היא בורא נפשות רבות ולפוס גמרא דידן אינה חותמת בברוך ס"ל להראב"ד דאינו עונה אמן אחריה ולכך אחר שאם כוונת רבינו ליתן טעם למה לא יענה אמן אחר ברכה אחרונה של ברכת הפירות אם שבעת המינין גם זה הכל כו' ואין מוכנים לדבריו לומר שלא בחים ועונה אמן אחריהם כדעת הגאונים ז"ל. ואין זו הסנה לדבריו שהרי הוא מפרש פי' יפה בהוספתא כמו שכתבתי ונתן טעם לשבח לדבריו כמבואר בגאונו:

יט כל האוכל דבר האסור וכו': **כתב** הראב"ד טעה בזה טעות גדולה וכו' למה לא יברכו הואיל ונהנו עכ"ל. טעמו מדתנן (ברכות מ"ה) שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן אכל עכל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו אין מזמנים עליהם ומשמע ליה ז"ל דלא אמרו אלא שאין מזמנין עליהם אבל ברוכי מברכי. וכתב הרא"ש שבראה לו כדברי הראב"ד ז"ל מדתנינן בפ"ק דסנהדרין (דף נ':) ובפרק הגזל (ב"ק ל"ד) ראב"י אומר הרי שגזל סאה חיטין ונתנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מגאן ועל זה נאמר ובונע ברך נאץ ה' אלא שברכתו הוא ניתן עכ"ל. ואיני יודע למה דהה דברי רבינו בכך דהא חיטה בפרק כל שעה ובפ"ק דחלה ירושלמי מני מלה גזולה אסור לברך עליה מ"ר אומעיה ע"ש ובונע ברך נאץ ה' הדא דאמרה בחלה אבל בסוף דמיס הוא מייב לו ר"י אומר אין עבילה מצוה מ"ר אילא אלה המצות אם עשיתן כמצותן הרי הם מצות ואם לאו אינו אינן מצות, ואין לדחות ולומר דאדרבה מסס ראיה דטעמא דמצה מצוה היא הא לאו הכי שפיר מברך עליה, דהא אינא אינא למימ' דברכת המזון נמי מצוה היא דכתיב ואכלת ושבעת וברכת והא דנקט מצה להודיעך כמו דר' אומעיה דאע"ג דאינא נמי מצות מצה מברך בסוף והיינו דגזל סאה חיטים נמי כדברי רבינו דייקא לפוס נסחאי דידן שכתוב בהן כיצד מברך אין זה מברך אלא מגאן דמשמע דמתחה כיצד אפשר שיברך והלא אם היה מברך אינו אלא מגאן הילכך לא יברך וגם לפי נוסחת הרא"ש ז"ל דה"ק אם בא לברך אין זה מברך אלא מגאן הילכך לא יברך ועוד דבהדיא חיישי בתוספתא דמסכת דמאי פ"ב לא יזפיש ישראל אבר מן החי לבני נח ולא כום יין לנזיר שאין מאכילין לאדם דבר שהוא אסור לו ועל כולן אין מברכין עליהן ואין מזמנין עליהן ואין עונין אחריהן אמן וגם מדברי רש"י בסי' ממנה קמייתא דפ' שלש' שאכלו משמע דש"ל דאין מברכין על דבר איסור וכן נראה שהוא דעת ה"ר יונה וגם הרשב"א סובר כן והביאו ראיה מדתניא בברק במה מדליקין (שבת כ"ג) הדמאי מברכין עליו ומזמנין עליו אלמא דמאי הוא דמברכין עליו הא בכל אין מברכין עליו ודוחק הוא לומר דמברכין כדי נשבח ונגבר גברא דמזמנין ע"כ. וסובר רבינו שמה שאמרו אסור לברך עליה לאו דוקא אלא לומר שאינו צריך לברך עליה וכתב רבינו דאינו מברך לא בתחלה ולא בסוף משום דהוא טעמא דאכל בסוף דמיס הוא מייב לו לא שייך אלא בגזל ולא בשאר איסורין ומעתה מתניתין דתנן פ' שלשה שאכלו אכל עכל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו אין מזמנין עליהן

הברכות של ברכת המזון היא בונה [ט] ירושלים. ולמה לא יענה אמן אחר אהבת עולם מפני שהיא סוף ברכות ראשונות של קריאת שמע וכן כל כיוצא בה מברכות שמברכין אותן תחלה לדבר כגון ברכות שמברכין לפני קריאת מגילה והדלקת נר חנוכה. למען לא יפסיק באמן בין ברכה ובין הדבר שבירך עליו: יח * ולמה אלא יענה אמן אחר ברכת הפירות וכיוצא בה. מפני שהיא ברכה אחת ואין עונין אמן אלא אחר * ברכה אחרונה שקדמה אותה ברכה אחרת או ברכות כגון ברכות המלך וברכות כהן גדול וכיוצא בהן להודיע שכבר השלים כל ברכותיו ולפיכך עונה אמן: יט * כל האוכל דבר האסור בין בזדון בין בשגגה אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף. כיצד הרי שאכל טבל של דבריהם או שאכל מעשר ראשון שלא נטלו תרומותיו או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן אינו מברך. ואין צריך לומר אם אכל

השגת הראב"ד

* ולמה לא יענה אמן אחר ברכת הפירות כו' עד ולפיכך עונה אמן: כתב הראב"ד ז"ל לא ידעתי מהו זה וכבר אמרו הטעם לברכת המזון ומה בין ברכת הפירות לברכת המזון ואם אמר על ברכה אחרונה של שבעת המינים גם זה הכל כי נודעו על אותה ברכה עונין אמן אחריה ואין מוכנים לדבריו עכ"ל:

* כל האוכל דבר האסור כו' עד לא בתחלה ולא בסוף עד סוף הפרק: **כתב** הראב"ד ז"ל טעה בזה טעות גדולה שלא אמרו שאין מזמנין עליהם לומר שאין להם הפירות הבאים הואיל ואוכלין דבר האסור והוא קצת לזמנון אבל ברכה תחלה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנו עכ"ל:

א טור סי' רע"ז כמ"ג עמוד סב: ב טור סי' קל"ו כמ"ג עמוד כ"ז. והרא"ש כתב כהראב"ד:

לחם משנה

יט כל האוכל דבר האסור וכו'. רבינו סובר מה שאמרו במתניתין בר"פ שלשה שאכלו (דף מ"ה) דאין מזמנין ר"ל דאין מברכים עליהם. ונראה דהכריחו לזה הקושיא שהקשו התוספות התם מהיות דערכין דמע"ג דבהן אכיל תרומה ושבאל הולין מעטרפין דמע"ב דאין הישראל יכול לאכול תרומה מדבהן יכול לאכול ישראל חולין מ"כ ה"ה נמי באוכל טבל אע"ג דאין אחרים יכולים לאכול משלו הוא אוכל משלהם ולפי דעת רבינו ז"ל דסובר דבטבל אין מברכין מתורץ הקושיא דשאני הכא בטבל דאין ראוי לברכה ומ"כ אינך יעמדך בזימון שאומרים נברך שאכלנו וכו' הא הוא אין ראוי לברכה ולהכי סובר רבינו ז"ל דבכל דבר של איסור אין מברכין ומבך טעמא כתב לקמן בפרק הטיבור דבשמים של ערוה אין מברכין עליהם דאזיל לטעמיה ומ"ה לדעתו הו"ל למתניתין לאשמעינן דאין מברכין וכל שכן דאין מזמנין מירץ הרב"י ז"ל דאיידי דנקט ריבא מזמנין להודיענו דאפילו זימון וכ"ש ברכה נקט פיסא אין מזמנין. אבל קשה לי על זה דה"כ אמאי לא הודיענו רבינו ז"ל לקמן בפ"ה גבי דין הזימון הנהנו דמזמנין עליהן כיון דהוי חידוש עפי גבי זימון ולמה לא כתבם אלא לענין ברכה אחיכא לאתעויי ולומר דבזימון אין מזמנין. והראב"ד ז"ל בהשגות סובר דדוקא נקט מתניתין זימון דאין מזמנין אבל ברכה מברכין ונטעמא דאין מזמנין משום דהוי כאכילת פירות והרא"ש ז"ל הסכים לסברתו ואף על פי שהוא סבר דאפילו באכילת פירות מזמנין כשהשנים אכלו דגן והאחד פירות כדכתב הטור ז"ל בסימן קנ"ז מכל מקום גרוע הוא אכילת פירות מאכילת פירות לדעתו ותיזק סברת הראב"ד ז"ל מהתוס דאמר בפרק הגזל (ב"ק דף צ"ו) הרי שגזל מיטים טמנה ואפאה והפריש ממנה

מגדל עוז

ולמה לא יענה אמן אחר ברכת הפירות כו' עד ולפיכך עונה אמן. פ' שלשה שאכלו (דף מ"ז): **כתב** הראב"ד ז"ל לא ידעתי מהו זה וכו' ואין מוכנים לדבריו עכ"ל: ואני אומר כי הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לך בחיבור זה בהתחלה מולגת ותבמין כמה מועלת לשקול דבריו במאזני צדק ואיפת צדק וזיין לדק ותבמון כי מה שמתב ר"מ ז"ל לא מדעתו כתבו אלא מלמוד ערוך הוא בתוספתא דמגלה דאין עונין אמן אחר ברכת עצמו בברכת פירות וברכת מצות מפני שני דברים. אחד דאין עונין אמן אלא אחר ברכה המשובה שקדמו לה ברכות אחרות להודיע שסיים כל ברכותיו. ועוד אפילו קדמה לה כגון ברכה אחרונה שלפני קריאת מגילה וכר מוסה לא יענה אמן מפני שזה היה משוב הספק כיון הספק. וכתב הר"מ מקולי ז"ל ופירוש ר"מ ז"ל מפורש ביותר מעתה ואין צריך לדחוק דברים בשבעת המינין ועל כן נשמע ממנו שאמר בשלשה עומד מעודד עד סיום הזה עכ"ל: ואני אומר כי רש"י ז"ל פירש הוא בדף מ"ה): **כתב** הראב"ד ז"ל טעה בזה טעות גדולה וכו' למה לא יברכו הואיל ונהנו עכ"ל: בל האוכל דבר האסור כו' עד לא בתחלה ולא בסוף עד סוף הפרק. פ' שלשה שאכלו (דף מ"ה): **כתב** הראב"ד ז"ל טעה בזה טעות גדולה וכו' למה לא יברכו הואיל ונהנו עכ"ל: ואני אומר כי רש"י ז"ל פירש כן בפירוש המשנה דר"פ שלשה שאכלו דתנינן ר"מ ז"ל ובתב הטעם משום דהוה בעבירה ונם בתוספתא דמסכת דמאי פ"ב לא יזפיש ישראל אבר מן החי לבני נח ולא כום יין לנזיר שאין מאכילין לאדם דבר שהוא אסור לו ועל כולן אין מברכין עליהן ואין מזמנין עליהן ואין עונין אחריהן אמן וגם מדברי רש"י בסי' ממנה קמייתא דפ' שלש' שאכלו משמע דש"ל דאין מברכין על דבר איסור וכן נראה שהוא דעת ה"ר יונה וגם הרשב"א סובר כן והביאו ראיה מדתניא בברק במה מדליקין (שבת כ"ג) הדמאי מברכין עליו ומזמנין עליו אלמא דמאי הוא דמברכין עליו הא בכל אין מברכין עליו ודוחק הוא לומר דמברכין כדי נשבח ונגבר גברא דמזמנין ע"כ. וסובר רבינו שמה שאמרו אסור לברך עליה לאו דוקא אלא לומר שאינו צריך לברך עליה וכתב רבינו דאינו מברך לא בתחלה ולא בסוף משום דהוא טעמא דאכל בסוף דמיס הוא מייב לו לא שייך אלא בגזל ולא בשאר איסורין ומעתה מתניתין דתנן פ' שלשה שאכלו אכל עכל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו אין מזמנין עליהן

אלה אין זה מברך אלא מגאן משמע דמברך אלא דברכתו הוי ניתון. ול"נ לומר לדעת רבינו ז"ל דשאני התם דקנאתה בשינוי דטחנה ואפאה ולכך מברך אלא שאמר נקרא ניתון אבל בשאין שם שינוי אסור לברך. ולפיה לזה ממ"ש הרב המגיד בפרק ו' מהלכות חמץ ומצה דהיכא דגזל מיטים או קמח ועשאו פת דיוקא ידי חובתו בפסח שקנאו בשינוי ואי אמרת דלענין ברכה אפילו שקנאו בשינוי סובר רבינו ז"ל דאסור מ"כ היכי קאמר לענין מצה יוצא הא שם הטוה רבינו ז"ל הברכה והמצה שכן כתב שם זה הכלל כל שמברכין עליו וכו' משמע דברכה ומצה שויה אלא ודאי דהיכא דקנאו בשינוי סובר רבינו ז"ל שחייב לברך וא"כ אתי שפיר הניא דגזל דאיירי בשינוי. וא"ת הניא שבבת ר' אליעזר היא דסבר דשינוי אינו קונה כדאמרו שם ז"ל דהא דתי רבא לאביי התם דאמר דילמא דסבר שינוי קונה ושאני התם משום דהוי מצוה הבאה בעבירה וכוותיה קיימא לן. אבל מכל מקום קשה בשינוי דרבא אמרו שם בדבר דילמא ליכא למפסק כוותיה ודאיה לדבר דבשאר דילמא דקאמר שם רבא לא אסבר כן רבינו ז"ל בהלכות גזילה מבואר שם לבך גזלה ודאי דרבי אליעזר סבר דשינוי אינו קונה וא"כ הדמה קושיא לדוכתא לדעת רבינו דהא קאמר התם המבבר אלא דהוא ניתון והוא סבר דבשינוי אינו קונה ומנינה כמבע לדידן דקי"ל דשינוי קונה היכא דליכא שינוי לא. ע"כ צריך לתבן כתיתון הרב ב"י בא"ח סימן קל"ו ע"ש: **לא בתחלה ולא בסוף** וכו'. וא"ת למה כתב רבינו ז"ל בהלכות חמץ פרק שבי זה הכלל כל שמברכים עליו ברכת המזון הל"ל כל שמברכין עליו אתם דהא אינו סבר כאן דאינו מברך כלל. י"ל דנקט ברכת המזון דהוי מדאורייתא לדמותו למצוה דהוא מייב מן התורה:

הפועלים

הגהות מיימוניות

[ט] אביי עני לה בקול רם כי היכי דלישמעו פועלים דהמוב והמטיב לאו דאורייתא ויעמדו למלאכה רב אשי עני ליה בלחישה כי היכי דלא ליזלזלו בהו בהמוב ומטיב וכן נוהג מורי שיחיה כרב אשי, וכן ראוי לנו לעשות דטעמא דאביי אין שייך לדידן דאדעתא דהכי שוכר השוכר פועלים שנתפללים ומברכים וקודין כשאר כל אדם ועוד דרב אשי הוא בתראה וכן פסק בה"ג ע"כ: * [ראה מה שכתב המור סימן רס"ו כתב רב יהודאי ורב האי שאחר ברכת אכילת פירות וכיוצא בהן דבר שצריך לברך אחר אכילתו צריך (לברך) [לענות] אמן אחר ברבתו האחרונה כיון שהוא סוף הענין צריך לענות כבו אחר בונה ירושלים. והרמ"ה כתב שאין לענות אמן אלא כשאותבר ב' ברכות או יותר זו אחר זו אבל ברכה אחת אין לענות אמן אחריה אפילו בסוף וא"א הרא"ש ז"ל היה נוהג בהרמב"ם ז"ל]:

אכל נבלות וטרפות או שתה יין נסך וכיוצא בו: **כ** אבל אם אכל דמאי אע״פ שאינו ראוי אלא לעניים או מעשר ראשון שנטלה תרומתו אע״פ שלא ניטל ממנו חשבון תרומה גדולה והוא שהקדימו בשבלין או מעשר שני והקדש שנפדו אע״פ שלא נתן את החומש. הרי זה מברך תחלה וסוף וכן כל כיוצא בהן:]

פרק שני

א סדר [א]ברכת המזון כך היא. ראשונה ברכת הזן. שנייה ברכת הארץ. שלישית בונה ירושלים. רביעית הטוב והמטיב. ברכה ראשונה משה רבינו תקנה. שנייה תיקן יהושע. שלישית תיקן דוד ושלמה בנו. רביעית חכמי משנת תקנוה: **ב** הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית ואכלו פתן אין מברכין לפניה. ומברכין לאחר סעודתן * שתי ברכות בלבד כדי שלא יבטלו מלאכת בעל הבית. ברכה ראשונה כתיקונה שנייה פותח בברכת הארץ וכולל בה בונה ירושלים וחותם בברכת הארץ. ואם היו עושין בסעודתן בלבד או שהיה בעל הבית מיסב עמהן מברכין ד׳ ברכות כתיקונן כשאר כל אדם: **ג** ברכת הארץ צריך לומר הודייה בתחלתה ובסופה וחותם בה על הארץ ועל המזון. וכל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו. וצריך להזכיר בה ברית ותורה ולהקדים ברית לתורה. שהברית הזאת שאומרים בברכת הארץ היא ברית מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות והתורה כולה נכרתו עליה שלש בריתות שנאמר אלה דברי הברית וגו׳ מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב אתם נצבים וגו׳ לעברך בברית וגו׳: **ד** [ב]ברכה שלישית פותח בה רחם יי׳ אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך. או נחמנו יי׳ אלהינו

א עזר מ״ת סי׳ קפ״ז סמ״ג עשין שם: ב עזר סי׳ קפ״ח סמ״ג עשין שם:

מברכין לפניה לפי שאינה מן התורה. וכתבו התוספות וחותם בברכת הארץ אף על גב דמדאורייתא הם יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה הואיל וסרודים במלאכת בעל הבית, ואין צורך לזה שאין מין הברכות המזון מן התורה כגראה מדברי הרמב״ן ז״ל שכתבתי בסמוך גם רבינו כתב בספר המצות שלו וי״ט שלנו לברכו אחר האכילה ולא הזכיר מנין הברכות ולדעתם ז״ל הגך קראי דמייתי בגמרא ללמד על כל ברכה וברכה אסמכתא בעלמא הוא. וכתב רש״י ז״ל כולל כ׳ ברכות באחת שברכת הארץ ובנין ירושלים דומות. וכתב ה״ר מנוח וכולל בבונה ירושלים שאומר שהגאלה לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה וירושלים עירך שתבנה אותה במהרה בימינו ואם רצו לברך ד׳ ברכות ב״ה יכול לעשה מפני ביטול מלאכתו וש״מ שאסור לברך בשעת עשיית מלאכה והכי איתא בירושלמי ח״ר מונא זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה (עד) בשעה שיברך עכ״ל. והגהות מיימון כתבו בפ״ח גבי הא דאמרי׳ אביי עני ליה בקול רם כי היכי דליטמעו פועלים דשאי טעמא לא שייך לדידן כי אדעתא דהכי משכירים פועלים שיהיו קורין ומתפללים כשאר כל אדם:

ג ברכת הארץ וכו׳. פרק שלשה אוכלו (ברכות מ״ט) ר׳ אבא אומר צריך שיאמר בה הודאה תחלה וסוף ופירש רש״י בתחלה וסוף עודך ה׳ אלהינו ועל כולם ה׳ אלהינו אנו מודים לך: ומ״ש ומותם בה וכו׳. בפרק שלשה שאכלו מקבה נמ״ל דאין מותמים בשתים מדמברכינן על הארץ ועל המזון ומפני דכולה חדא תתימה היא דה״ק ארץ דעבדא מזון: וכל שלא אמר וכו׳. (שם מ״ח ב׳) תניא ר׳ אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא י״ח נמוס הזקן אומר צריך שיזכיר בה ברית ר׳ יוסי אומר צריך שיזכיר בה תורה פליגו אומר צריך שיקדים ברית לתורה שזו ניתנה בשלש בריתות וזו ניתנה בי״ג בריתות. ופרש״י בי״ג בריתות בפרשת מילה שניתנה לאברהם הם כתובים: וכתב ה״ר יונה ז״ל דאמר דבעי למימרא ארץ טובה ורחבה לפי שארץ ישראל נשתבחה בזה הלשון והא דבעי להזכיר ברית משום שבזכותו ירשו הארץ וכן בזכות התורה כדכתיב למען תחיון ובאתם וירשתם וכתיב ויתן להם ד ברכה שלישית וכו׳. שם (מ״ט) אמר רב אחאי גויים וגו׳ בעבור שמרו תקון:

שמח פתח ברחם על ישראל מושם במושיע ישראל פתח ברחם על ירושלים מושם בבונה ירושלים ורב נחמן אמר אפילו פתח ברחם על ישראל מושם בבונה ירושלים כלומר דרחמי ישראל הוינו בנין ירושלים ושיר שלו מחיומה מעין פתיחה ופסקו הרי״ף והרא״ש ז״ל כרב נחמן: ומה שכתב רבינו לו נחמנו וכו׳. הוא ממה שאמרו שם (מ״ח ב) בברייתא בשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה וכתב הרי״ף מתחיל בנחמה שאומר נחמנו וכו׳ וחותם

מברכין לפניה אם אכל דמאי אע״פ שאינו ראוי אלא לעניים או מעשר ראשון שנטלה תרומתו אע״פ שלא ניטל ממנו חשבון תרומה גדולה והוא שהקדימו בשבלין או מעשר שני והקדש שנפדו אע״פ שלא נתן את החומש. הרי זה מברך תחלה וסוף וכן כל כיוצא בהן:

עליהן לאו דוקא זימון דה״ה אין מברכין עליהן אלא מידי דתנא ריש אכל דמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ומע״ש והקדש שנפדו מזמנין עליהם דאשמועי׳ דלא מיבעיא דמברכין עליהן אלא מזמנין נמי מצא נמי כיוצא אין מזמנין אבל ה״ה דאין מברכין עליהן: ומ״ש רבינו כן בשנגה היינו לברכה שבסוף דאילו לשבהתחילה לא שייך למימר בשנגה אינו מברך שהרי אינו יודע שהוא אל איסור. ואמרו בגמרא שבל פשיטא לא צריכא בטבל דרבנן ה״ד בעינן שאינו נקוב. מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו פשיטא לא צריכא שהקדימו בכרי אלומר שאחר שתמרחה ונעשה כרי קדש לוי ונטל מעשר ראשון קודם שנטל כהן תרומה גדולה ונמצאת תרומה גדולה של כהן בתוך המעשר הזה ומה״מ שיהא דינו כאילו הקדימו בשבלים שיתבאר בסמוך קמ״ל. מעשר שני והקדש פשיטא לא צריכא שנפדו שלא בהלכתן מעשר שני שנפדו שלא בכסף צורה ואחן בעינן כסף צורה דכתיב ולרת הכסף הקדש שהללו ע״ג קרקע ואחן בעינן ונתן הכסף וקם לו ואשמועי׳ מזמנין דבכל הני אין מזמנין. ובהגר דקתני דמזמנים עליהם אמרינן דטעמא דדמאי משום דאי בעי מפקר נכסיה והוי עני ואחז ליה דתנן מאכילים את העניים דמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו היינו כגון שבעודו בשבלים קדש לוי ונטל מעשר ראשון קודם שנטל כהן תרומה גדולה ונמצאת תרומה גדולה בתוך המעשר הזה ואשמועינן מתני׳ שכיון שהקדימו בשבלים דאכתי לא אידבן פטור מתרומה גדולה וכיון שיסרים תרומת מעשר מזמנין עליו ומ״ש והקדש שנפדו כגון שאתן את הקרן ולא נתן את החומש. ומ״ש רבינו לו שאכל מעשר ראשון שלא נטלו תרומותיו היינו אפילו נטלה אחת מהן הואיל ולא נטלה חבירתה אין מזמנין עליו:

פ״ב א סדר ברכת המזון וכו׳ עד והמטיב. בברייתא פרק שלשה שאכלו (ברכות מ״ח ב׳): ברכה ראשונה וכו׳. (שם) אמר רב נחמן משה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם המן. יהושע תיקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ. דוד ושלמה תיקנו בונה ירושלים דוד תיקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ושלמה תיקן על הבית הגדול והקדוש. הטוב והמטיב ביבנה תקנוה ביום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה. וכתב הרמב״ן ז״ל בהשגות אין מטעם לברכת המזון מן התורה אבל לענינו מן התורה לברך אחר אכילתנו כל אחד כפי דעתו בענין ברכת מזימון רעיא בריך רחמנא מאריה דהאי פתא וכאן הנביאים ותיקנו לנו נוסח מחוקן הלשון ולא המלוה ומצוה בו לאמרו עוד בגלות ומלכות בית דוד משיחך במהרה תחזירנה למקומה ותבנה ירושלים כי הענין תיקון עלמה וכיון דינו והלשון כפי הזמנים יאמר וכיוצא בזה כתבו הרא״ש והרב״ש ז״ל בפרק שלשה שאכלו:

ב הפועלים שהיו עושין וכו׳. בגרייתא פ׳ היה קורא (ברכות דף ע״ז) ופירש״י אין

לחם משנה

פ״ב ב הפועלים שהיו עושים מלאכה וכו׳. בפרק היה קורא (דף ע״ז) הקשו בתוס׳ דלמה עוקרים בונה ירושלים שהיא מן התורה כיון דכולהו נפקא לן בגמרא מקראי ותיולו דיש כח ביד חכמים לעקור דבר תורה כלומר ומש״ה אמרו דכולל בונה ירושלים דרלו לעקור עם טעם כלומר שאומרים כל הברכות אע״פ שבונה ירושלים נאמרה בכללות ליש לן כה אבל שלא יאמר אותה כלל לא רצו לומר כן שזו שיתה עקירה בלי טעם, ומש שכללו יותר בונה ירושלים מהאחרות משום דדמיא לברכת הארץ דכתיב רש״י ז״ל. והרב בית יוסף תירץ דאין לוקח מינן הברכות שאחר המזון מן התורה ומאי דנקטא להו בגמ׳ מקראי היא אסמכתא בעלמא וכתב שכן משמע מדברי רבינו ז״ל במנין המצות שכתב המצוה י״ט לברכו אחר אכילה ולא הזכיר מנין הברכות. וקשה לי על דברי דאם כן בברכת הזן לתודיה די כיון דכל השאר הוו מדרבנן והוו בברכת המוציא דאין אומרים אותה שהיא מדרבנן. ועוד קשה כשנעלם ולא ידע אם ביך ברכת המזון שחוזר ומברך כדכתב רבינו ז״ל בסוף פרק זה למה חוזר ומברך הכל לא היה לו לברך אלא ברכת הזן לתודיה דהיא מדאורייתא, ואולי יש לתרץ לדעתו ז״ל דכיון דיש להם אסמכתא בקרא רצו להחמיר בהם קצת. אבל ל״ע כדברי התוספות דודאי כל הברכות הם מן התורה אבל המטבע שלהם לא הוי מן התורה ומה שלא הזכיר רבינו ז״ל במנין המצות מנין הברכות הוא מפני שאין דעתו למנות אלא מצות וכן שהחיה ברכה אחת או אחרנא ברכות מצוה אחת היא ואחו משה ויהושע דוד ושלמה ותקנוה בנוסח זה ולהכי בברכת המזון חוזר ומברך דהכל הוו מן התורה. ומ״מ ברכת הטוב והמטיב גרלה לי לתורה

דאינו חוזר ומברך כיון שהיא מדרבנן אבל ל״ע:

ג וכל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו. קשה למה בארץ חמדה ובמלכות בית דוד משיחך כתב רבינו ז״ל כל מי שלא אמר לא יצא ידי חובתו ובברית ותורה לא אמר כן אלא צריך להזכיר ברית ותורה לבד והא בגמרא (דף מ״ט) בבולהו אמר ואם לא הזכירן לא יצא י״ח ואע״ג דרב אמר שם לא אמר ברית ותורה ומלכות יצא לית הלכתא כוותיה דמשמע שם. עוד שם בברייתא והתנהה לא יפחות מאחת כלומר גבי הודאה תחלה וסוף דלא יפחות מאחת או תחלה או סוף וכל הפחות מאחת הרי זה מגונה ולא הזכירו רבינו ז״ל ולא יתבאר למה: והתורה כולה נכרתו עליה שלש בריתות שנאמר וכו׳. ואם תאמר למה במילה נכרתו י״ג בריתות מפני שבפרשת מילה הוזכרו י״ג בריתות והלא כמה פעמים בתורה כתיב ברית ומנתתם את הברית הזאת וגו׳ וכרות כמוהו. וי״ל דבשלש פעמים נתנה התורה כדכתב רש״י ז״ל באהל מועד ובהר גריזים ובערבות מואב ובכל מקום שנתנה לא הוזכר אלא ברית אחת אבל המילה בשבתנה הוזכרה בה שלש עשרה בריתות אבל כל שאר הבריתות שהוזכרו בתורה אין קפידא כיון שלא הוזכרו בשעת נתינת התורה דו״ל דמה שקבלת התורה אה״כ ברית אינו שכורת ברית עתה מחדש אלא קולא ברית מה שכרת אתם בשעתן אותה אבל המילה בשעת נתינתה היו י״ג וזהו שאמר זו נתנה בשלש בריתות ונתנה בי״ג בריתות:

ד אז נחמנו ה׳ אלהינו וכו׳. מה שאמרו בברייתא בפרק שלשה שאכלו (דף מ״ח:) בשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה לא פירום רש״י ז״ל מפרש לה רבינו ז״ל ולא בסברת

הגהות מיימוניות

*) [עור סי׳ קצ״א ושם כתב מברכין לפניה ולאחריה ב׳ ברכות וכן האשרי״ס פ״פ היה קורא ע״ש]:

מגדל עוז

פ״ב סדר ברכת המזון וכו׳ עד הקנוה. פ׳ שלשה שאכלו (דף מ״ח): הפועלים שהיו עושין כו׳ עד בשאר כל אדם. פרק היה קורא (דף ע״ז) ברכת הארץ כו׳ עד ברכה שלישית. פ׳ שלשה שאכלו שם:

כיון שהם קבועים יחד בגמר אכילה חייבין לזמן [ד] וכן הדין דשמש פרש אחר שהיה אוכל כעין הסמוך לה היה מצערך כיון דאינו קבע :ב אבל עבל כתב רבינו משה ז"ל (ג) שאינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף והרא"ש ז"ל השיג עליו וז"ל עטה בזה טעות גדול שלא אמרו אין מברכין אלא שאין מזמנים עליהם לומר שאין לזמן קביעות עליהם ואוכלים דבר אחר ואינו כעין אכילת פירות שאין לזמן קביעות לזימון אבל ברכה אחלה וסוף לזה לא יברכו האולם ומכה (ד) וכ"ל בדברי וכן מוכח מהא דאמרי' בפ"ק דסנהדרין (דף ז:) ובפ' ג) מגולל קמא (דף לה.) הרי מגלל אחה חעים מחבירו אחמה אחפה והפרים ממנה חלה אין זה מברך אלא מעלן [ד] משמע שחייב לברך אלא שברכתו היא אינו[ן] כתב רבינו"ם שאלה שאכלו יחד וא' מהם מזר מפת של עכו"ם כיון שאותו שאין מזרי אינם מזרים אינו"פ ג) שאין אותו שמזר יכול לאכול מפת של עכו"ם כיון שאותו שאין מזר יכול לאכול מפתו מלעכרכין זה עם זה לזימון ומבית לרוחה מרים ערכין (דף ג.) הכל חייבין בזימון בהיום לוים וישראלים פטיעה לא לריכה דבהיום אכלו הרוחה וקדשים זר אוכל חולין מהו דתימא כיון דזר לא מלי אכיל בקדשים לא מלערף (ה) קמ"ל כיון דבהיום מלי אכלי חולין שפיר דמי יש לי לגמוד משם אלמה אנשים המודרין ד) אלמה זה מזה (ו) אין מלערפין לזימון [ד] דנכרי דמלי לאתאוטי אתמה מיהא לא אתאטי :

גמ' מנה"מ ת"ר אמר אמר קרא גדלו לה' אחי ורוממה שמו יחדיו א"ר חנן בר אבא מנין לעונה אמן (ז) אלא יבוא קולו אחר מהמברך שנאמר גדלו לה' אחי : **ג** (ח) **ת"ר** המסב שמוחר על שנים אוכל שמהם אע"פ שלא נתנו לו רשות עומד על שלשה אינו אוכל שמהם אע"פ נתנו לו רשות [ט] (ט) מנלן מנשמע שנאמר לחזר אחר שלשה כל מה שיכולין משום ברכת זימון דבהוב עם הדרת מלך וכן משמע נמי בפ' כל הבשר (דף קו.). דאמר רבה בר בר חנה הוה קאזמינא קמיה רב' אמר לי' אמר אמר מאיר לקמייהו כלבלה דאי' ולא יהבו לי וקאמר ע"מ לזמן מזמנין על הפירות דאי מזמנים על הפירות היו מזמנין לי כדי שיברכו בשבח :

ד (דף מח ע"ב) **ת"ר** (י) כשם מזמנות לעצמן [ועבדים מזמנין לעצמן] [ע] אנשים ועבדים אם רלו לזמן אין מזמנין "משמע הכא דכשם חייבות בזימון ומזמנין לעצמן [ב] אנשים ועבדים אם רלו לזמן אבל חובה ליכא ונם מדמייתי מיניה גמרא [ג] דאיה לבשים משמע דומיא דבשים אם רלו לזמן אבל חובה ליכא ונם מדמייתי מיניה גמרא (דף ג.). הכל חייבין בזימון בהיום לוים וישראלים ב

מסורת השש"ס

אפי' עשאה גלוסקין. יפה: והתינוק אם אין הרועים אוכלים ממנה. ואם עשאה גלוסקא יפה אמאי אין אוכלין: תיפתר שעשאה משעה ראשונה שלא יאכלו הרועים ממנה. כלומר דה"ק ואם בתחילה עשאה לשם הכלבים בלבד ושלא יאכלו הרועים ממנה לעולם פטורה ואפי' בשעשאה גלוסקא יפה דעריסותיכם תורה אור

כתיב הנעשית לאכילת אדם אבל אם לא נעשית אלא לאכילת בהמה וחיה בלבד פטורה: ונעשית בי"ט. מתני' דרשב"א היא. כלומר מדקתני דדוקא בזמן שהרועים אוכלין ממנה נעשית בי"ט ואם אינה אינה נעשית בכל בי"ט ואע"פ שיש בה כלום לצורך עצמו וזהו כרשב"א דהתוספתא דלקמן: דתני. בתוספתא דבילה פ"ב. וה"ג שם אין אופין מי"ט למחר אי"ט אבל ממלאה אשה קדירה בשר וכו'. וזהו והתני כמו ותני עלה ממלאה אשה וכו' אבל אם האופה אינו אופה אלא כדי צורכו: דתני וכו'. כלומר ותני עלה התם דרשב"א אומר ממלאה היא אשה התנור פת מפני שהפת יפה כל זמן שהתנור מלא ומסיים שם אין עושין לא לאכילת בכרים ולא לאכילת כלבים וא"כ מתני' דאמרה שאם אין הרועים אוכלין ממנה אינה נעשית כלל בי"ט ואם לא אינה נעשית כלל בי"ט בה לצורך עצמו שיהא התנור מלא ותהא הפת שהיא לצורכו נאפית יפה כרשב"א היא דאתיא דאפי' בכה"ג ס"ל דאין עושין מה שאין בה צורך עשייה אלא לאכילת כלבים בלבד: תני מלה גזולה וכו'. גרסינן להא לקמן בשבת פרק י"ג בהלכה ג': על שם ובוצע ברך וגו'. וזה גוזל ומברך עליה נאין ה': הדא דתימר בתחלה. קודם שקנאה ביאום ושימו אבל בסוף לאחר שקנאו מברך עליה דכי לא דמיס הוא חייב לו כלומר שאין לו עליו אלא לשלם הדמים אבל המלה עצמה כבר קנאה והכי היא שלו: ר' יונה אמר אין עבירה מצוה. כל שבא ע"י עבירה אינה מצוה ואין לו לברך עליה ור' יוסי אומר אין מצוה עבירה דכל שהוא מקיים מצוה אין העבירה מעכב מלברך עליה: אמר ר' הילא אלה המצות. כתיב לומר אם עשיתן כמצותן הן מצות ואם לאו אינן מברכין על מצוה הבאה בעבירה:

הלכה ט מתני' החלה והתרומה וכו'. דחלה תרומה קרייה רחמנא תרימו תרומה ובתרומה כתיב בה מיתה להאוכל במזיד ומתו בו כי יחללוהו והומם להאוכלה בשוגג: ואכורים לזרים. אם אין בהן אלא פחות מכשיעור דמיתה ליכא ואיסורא מיהת איכא: והן נכסי כהן. שיכול למכרן וליקח בהן מה שהוא רוצה: וטוענין באחד ומאה. אם נתערבו במאה של חולין כדתנינן בפ"ד דתרומות: וטוענין רחיצת ידים. אפילו ליגע בהן דסתם ידיים פוסלות את התרומה וכן בחלה. רגלים הכתוב כאן בספרים ע"ם הוא: והערב שמש. להטובל מטומאתו שאינו אוכל עד שיעריב שמשו כדכתיב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים ולכשיגן להא בפרק הערל דבתרומה הכתוב מדבר וכן לחלה: ואינן מיטלין לכתחלה מן הטהור על הטמא. דשמא אתי לתרום שלא מן המוקף: אלא מן המוקף. כלומר ואינן מיטלין אלא מן המוקף וסמוך לו: ומן הדבר הגמור. ממה שנגמר מלאכתו כדתנן בפ"ק דתרומות

מראה הפנים

אין עבירה מצוה וכו'. הדא"ש הביא לזה פ' כל שעה ובראה דמכאן ג"כ פייעתא לדברי הרמב"ם שפסק בפ"א מהל' ברכות הלכה י"ח דעל דבר איסור אין מברכין עליו וכדמסיק הכא דר' הילא ור' יונה אמרו דבר אחד ובמקום אחר אתרכיה בזה יותר: **ואסורין** לזרים. כדפרישית ובהדיא קאמר הכי בגמרא לקמן ברישא פ"ב דבכורים וע"ש:

פליק פירקא בפ"ד

פירות

בוודאי אי השיפה הזאת ההמצה אבל אינה ממשה מיום שעורה מן החלה באין ספק רק אלינא דרשב"ל דליף בבבלי במס' מנחות (דף ע' ע"ב) וכן בירושלמי ברים שבלתין מנ"ם דלתם לתם אתיו נקרא לתם רק מדבר שהוא בא לידי חו"מ ע"ז יש מקום להספקא אי אפי' בכה לידי חו"מ לא בשיגן נמי מדבר שהוא בא לידי חו"מ. ולכאורה הספק הזה הני כמה שנהפקנו בהוגות הרא"ש ז"ל אם הבבלי שהוכיחו מתחיתין דשיבת חיטים ואורז דטב"ע דאורייתא נמי דלהכא דגרירה כמו שכתב הרא"ש ז"ל אליבא דירושלמי דאפי' יסבור הירושלמי דטב"ע מ"מ אינו מסתק בזה אלא בשיגן נמי סברת דגרירה דלכאורה נראה לפי דעת הס"מ ז"ל בס"ו מהלכות חו"מ דכתב דאיתי מי שכתב דאין יוצא ע"כ) וכן כתב המג"א ז"ל בסי' תע"ח ע"ש דבמי פירות אין יוצאין מפוס שהשיפה אינה רחויה לבא לידי חמץ ומצה. וע"ש בלח"מ וחולקין על הרמב"ם ז"ל דס"ל דדוקא שיגופה דשיגן דבר הבא לאות לידי חמץ ומצה וכן לדעת המג"א ז"ל א"כ לפ"ז גם הבבלי נרין בעשה דגרירה אם שהסגיגה דזכתים (דף ע"מ) הנ"ל נקטו הטעם דטב"ע מ"מ בשיגן נמי פירות דלא נאות לידי חמץ ומצה ומה נכן שנקרא דגן ע"י טב"ע הא מ"מ בשיגן לאות לבא לידי חו"מ בשיפה הזאת ולא עדיפא מעשה שלובלה דאלינא דלא קשה הא אלא מחמצה המיון היא ולקה וכי אפילו אי טב"ע מדאורייתא והוי טעמו וממשו דגן הא מ"מ אינו לבא לידי חמץ דטב"ע מדאורייתא דאלינא דאין נפיק בה ידי מצה הא אלא מחמצה המיון היא ולקה וכי אפילו אי טב"ע מדאורייתא והוי טעמו וממשו דגן הא מ"מ אינו לבא לידי חמץ ומצה. וע"כ ס"ל הסברא דגרירה וא"כ מנא לן להוכיח דטב"ע דאורייתא אימא טעם כשיקר אלא דאורייתא והכא דנפיק בה היינו משום גרירה והוי גם הבורז חמץ. א"ל דזה שהבורז הוי חמץ לא מהני לענין ממין שהוא רחוי לבא לידי חו"מ. וע"כ מוכח דטב"ע דאורייתא. וע"כ שפיר קאמר דשב"ל דאין לוקין על אכילת ד"ת משום שני דברים רבין על האחד זאי משום דאיסורן לכל הפחות הוי אחד מ"מ ע"י ניעול אין איסור עבל על העיסה. דהכי כתבו התוס' ז"ל במס' זבחים (דף ע"מ ע"ב) בד"ה שפיגול וז"ל ועוד קשה אם נפרש פיגול ונותר וטמא שלבתן יחד א"כ ל"ל למימר א"ל שלא יבאה מין אחד על מכירו הא ודאי יש כאן שמם המבטלין את השלישי והלכולהו ליפטר דכל אחד הוי בטל ומבטל ע"ל. הכי בהדיא דבשלבתן יחד כולן נבטלים כל אחד בשמים לפיכך פטור אכולהו והכא דהמצה מיום שירבן יחד מכל אחד רבע והוי אחד חמשת רבעים הוי בטל ומבטל נבטל בהלבעה המוהבים לו אפילו בשמים ומצה דבטל המין בגון המין מיום שנבטל ביתר המיום ולא הוי בכאן המין מיום כלל וכן שטוין נבטל ולא הוי בכאן בכל המין שטוין וכן מין כוסמין נבטל ולא הוי המין כוסמין בכל הכא דכל אחד בטל ומבטל ומצה דאין כאן המין של המצה מיון. ואי דטב"ע דאורייתא ז"ל דבכר סתבתי דבטבל דחלה לא שייך בכל עשה כשיקר דעשה כשיקר לא הוי אלא שנתערב בחוטן דבלא התערובת היה עליו איסור טבל דלא הוי אלא רבע הקב ואלו בשיגן חמשת רבעים קמת. ועי"כ קאמר שפיר ר"ל ולא דמין המין זה אסור וזה אסור ברם הכא ר' דברים רבין על אחד ומבטלין אותו וכבר ביטלו עד שלא נשאר איסור ומדחה לר' יעקב בר אחא דתלי דבלגונתא דר' ורשב"ל דאיתפלגון גבי נותר דלר"ל איסורין לא מבטלין זא"ז ולרשב"ל איסורין מבטלין זא"ז. דהכא עדיין לאו איסור הוא ויכול כל אחד לינבל בתבירו דהא הכא דטל שפיר אפילו לר"ל דהא הכא כבטל נדיין לא היה איסור ואינו מוגע לענין דאיסורין מבטלין זא"ז. דהכא עדיין לאו איסור הוא ויכול כל אחד לינבל בתבירו דהא אם לא הוי איסור עדיין אלו אחד עשה חמש שיטות מתמשה מיון ושיכרן ואמר רשב"ל אין לוקין על מלתן ד"ח יאות כלומר אילו אחד עשה חמש שיטות מתמשה מיון של שיעור

תוס' הרי"ד

גמרינן מזה דלא נקרא לתם עד שיהא ראוי לבוא לידי חו"מ אבל בחלה כל ההקפדה הוי על לתם ולפיכך אי בא מאותן הדברים שראוין לבא לידי חו"מ אף דהעיסה הזאת אינה ראויה לבא לידי חו"מ ליה לן דבא לידי חו"מ לן כה כיון דבא מאותו המין נקרא לתם. והוסתתי זאת בראיה לכוזה ואמיתי' מן הרא"ש ז"ל והב"ש ז"ל הרי לפ"ז דשיקר לתם הוא דווקא ממין של המשה דברים דהמין של המשה דברים נקרא לתם לכן יש לומר כמו כן אי הוי אפילו ממין מ"מ אי נלאו מן המשה דברים לאו לתם מיקרי דקפדינן גם על המין זה בוודאי באין ספק לפי הדרש הראשון שבירושלמי ברים מבוארין דגמרינן המשה דברים מדברי ומיעוטו מלמס ולא כל לתם וממעטינן אחר מינו מן המיעוט המלמס ואתיא ערימותיהם ריבה לחמשה מינין מנה שנהפקנו בהוגות הרא"ש ז"ל אם הבבלי שהוכיחו מתחיתין דשיבת חיטים ואורז דטב"ע דאורייתא נמי דלהכא דגרירה מבוארין דלהאוכלה בכל הנאה ומיעוטו מלמס ולא כל לתם ולא הוי אלא מין אחד ומה אם בלבד אלא הוי אלא מין אחד ומה אם בלבד אלא הוי אלא מין אחד ומה אם בלבד אל

קצה (א) וכגון שנכנסו מתחלה כו' • כ"י כתיב זה בשם הירושלמי כנ' בתים וכתי' ס"ז מלאה דתפי' כנ' תכורות בכית מת' כמי קמאר דוקא כשנכנסו מעשה דמשונה לכך דס"ל כשסיבו יחד וכ"כ בהלאד"ד וכ"כ לכתרמה מדברי רבינו ותפ"ש שהרשב"ש כ' ס"ז ומכאן שתפי' לברכת הזימון בני הסיבה מכל דלאמר עדוני המסרפים שפ' דבריכ' הזימון מ"ל הסיב' ס"כ(°)וא"כ לפי מ"ש בהרא"ש הלא דתפי' כנ' תכורות בכית מ' תפ"ש שלא בכלל שלישה בכית מ' ס"ל דבריכ' הזימון דלא בעי כלל שלישה לכך קס"ל דמעיקר דינא זימון בעי נ'. מיהו אפשר דאף אם תחלה אכלו בשלשה דיי אף דכשעת ברכה לא הוי שלשה יכולין לזמן לכך קס"ל בכפל זימון בעי שלשה ולא דיי שהיה תחלה שלשה רק ברכת הזימון בשלשה דבשעת ברכה כמש בעינן שלשה ומה תריך וצ"ע. ומזה הוי קשה לי עוד על פ"ש הסנ"א מי' קצ"א בפירוש דברי המור מיש שהרי הקפידו חכמים

ב (א) וכגון שנכנסו מתחלה על דעת להצטרף (ת) יחד ג ויש מ"ש (ב) שאם (ג) רשות הרבים מפסקת בין שני הבתים אינם מצטרפין (ג) בשום ענין: ד ד אכלו מקצתן בבית ומקצתן חוץ לבית אם המברך יושב על ג מפתן הבית הוא מצרפן: ה ° כל היכא שמצטרפות שתי חבורות צריך שישמעו שתיהן דברי המברך ד ברכת(ג) זימון ה (ד)בביאור: הגה וכמה ברכת המזון יעדך מל מ' לעצמו אבל אם יצאו אחד מהחבורה אינו יוצא לדעת הרא"ש ז"ל ולהומה מ"ל ברכת המזון דצנלא זה לא יצאו כלל(ר"ש):

קצו מי שאכל דבר איסור אם מצטרף לזימון ובו ד"ס

לא (א) °° ו אבל דבר איסור * נ אף על פי שאינו (°) אלא א] מדרבנן אין מזמנין עליו *ואין מברכין עליו לא בתחלה ג ולא (ת) בסוף: ;

אם

עפי' כ"ס עפ"ז °°עפי' ר"ז ס"ס

נזולה זה סכלל כל דבר שמברכין עליו בהמ"ז יוצא בו ידי חובתו וכל שאין מברכין(ברכת המזון אין יוצא בו עכ"ל. וכ' ס"ס אם קמלה בשיטו יוצא בו י"ח מ"כ מוכח) (°) המברכין עליו ס"ס וכן יש לחורות דבא ס"ס דמוריתא היא ולחומה מ"ל ומסתר דתפי' ס"ס נזל לחם מברך ס"ס דבאמלבה כבר קמלו בשיטו(°) ועוד דבכ' תרמ"ע בפתפתן אם יש לברך ומ"כ בס"ס נקעיקן לחומה דמוריתא היא כנ"ל (°) ופמ"ס ס"ס ס"ל דמלה בשיטו דמלה

מתיב זמן ביחד כגון אם אין ג' במקום אחד או לענין לירוף: ז כזה בפיק אסי' כתיבת מ' תגיתים הכתיבות כאן שיטון רוחין אלו כו' או ע"י שמש דכתי' שיכנסו מתחלה ע"ד לצטרף אז אל עליהם מיום לירוף אע"פ שהכנו מתחלה אלא אבי אחר כך ביחד היינו במקום אחד אח"ג אע"פ שהכנו מ"מ סמוכים הם זה לזה כדרך אוכלים בחבורה אחת אף ע"ג שהם מתחלגים לב' חבורות ומיהו אפשר אפילו בחבורה אחת אם אינם בבית אחד אלא בשני בתים אינם מצטרפים אלא אם יש ג' שהם מתחלגים לב' חבורות מ"מ בעצם אפשר אם אינם אכל כאן מייחד שכל חבורה ומיהו זימון כזה אינם מצטרפים כן הוא מ"ש כגון מפיטה לפיטה בזה אמרינן לעיל שאין הבית מצטרפים כן הוא מ"ש (°) הדרש אלא כמ"ש ב"י ס"ס ק"ג בשם מגאתי מ"ל דמ"ל לפי מקום אחד דאלו יש בכל חבורה ב' ליבת לאחיר דקמ"ל כאן דאם נכנסו מתחלה ע"ד וכו' יש חובה בחבורה אחת אם אינם בבית אחד אלא בשני בתים אינם מצטרפים אלא אם יש ג' אנשים בכל חבורה ע"ד לאחיר דקמ"ל כאן דאם נכנסו מתחלה ע"ד לצטרף יחד אלא אם יש ג' אנשים בכל חבורה אחת אם אינם בבית אחד אינם מצטרפים

דלא כב"ח : א מיהו יכול לאכול . ק"ק דב"ד ס"ם ק"כ ס' דכשאי לאכול פת סמסה משום מיהם ו"ל דהתם דוקא כשאוכלים כחכורים מ' שיך מיהם אכל סכלא כל אחד אוכל מכבכרו ו"כ"מ שם · כתב אלעזרם סרק ג' שאכלו מ' אוכל נגיעה ומים כשר מלעכרסין דהאוכל נגיעה מלי אכיל, שם כאחרים ו"כ כשרכין כשם ס"ם וכ"כ כרוקה · אלכות ברכות סימן ש"ל וכשכת שהל ס"כ אין מזמנין יחד האוכלין כשר ומהכרין מלאכלו ואוכלין נגיעה כיון דאין שום אחד מסם יכול לאכלו שם מכירו (אגודה סרק ד' דתפני) ובכתב"ע הקשה ס"ו דשם יכולין לאכול יחד לחם ס"כ · וכ"כ רש"ל כבילוקי סמ"ג דיכולין לזמן יחד וקשה לשלל נגד כל המנהגים ש"ל ד"ל דכמי' שיכולים לאכול יחד אותו לחם שאוכל מכירו דאל"כ הרי כשיש וכ' יכולים ג"כ לאכל שם אחד כמ"ש כ"י כשם אלעזר אלא ס"כ בעינן אותו לחם ואכא אין יכולין לאכול כשר ונגיעה מלאכם מ' דסרי מלוכל מכשר וכמ"ש כ"ד ס' ס"ט וכ"מ כרוקה וס"ה שאין מלעכרסין אלא"כ שאוכל הנגיעה יכול לאכול כשר וכ"כ כמ"ש כשם מכר"ם כ' אוכלין כשר ומי אוכל אוכל מכ מכרך ומלוות שפר לפי שיכול לאכול שם מכירו אלא לספר (הנ"ם כמרדכי קצן ס"כ) משמע דוקא אוכל אוכל שם נגיעה קשה אין מלעכרסין דהמגהב שכיון אלא לאכול כשר אחר נגיעה ובשכת שהל ס"כ אפי' כתב אין מלעכרסין (") וכ"מ בסעודת מלוה ומלי קנ"מ משמע אפי' שם רכים (") אין יכולין לזמן יחד דהרי אין אחד מוליא מכירו ואריכין לזמן כל כת כס"ע ומי יקל ראשו נגד כל הני רבוותא ולקה כמ"מ לא נתלב מלוכם אלא הקשה אליהם וכל קנ"מ לה מירתן ולכן אין להקל וכן מרגלא בפומא דאיכרי ולתיתי בכסה"ר ריש מרכין הקשה (") הכא יכולין לאכול כשר אחר כמתכת הסיעור ולא דק דהא עכ"ם אריך לנכך כ"ם קודם ואם יתמין ו' שעות יתחבל המזון (") וגם שם ריל אריך לנכך כ"ם קודם כמ"ם הס"ד כ"ד ס' ס"ע בשם רמב"ל : ב זה מוה . ולא אתריכן הוולל דאי כני יתיר כדרו ויעכרסו :

קצו א מלי לאיכל . אפ' קנות כגון כמכין ופפריות ופופות (גמרא) :

ב בת הבלשים . ופפ' קנ"ע (") דלהרי"ן מלעכרף כל שלא נעל ידיו: ג ומגילת כו' · ול"ע דאורכה (") נע"ר מדיעת כמ"ם שם ול"ל דבה לשמעינו: דאם רוצה לנכך ולאכול רשאין אע"ג דאחרונין לעשות ברכה אין כמ"ם ס' קפ"ע מ"מ בכא משום מלות זימון מוחרים דהא י"ח דלעולם מוחרין לאכל בכרל כמ"ם שם וכ"מ ב' דבכאן מלוה שיעלו ידיהם וברכו המוליא ואכלו מעט וכן מעכלו מז מוחר מ"כ הא בכ"מ ס

אלהינו בירושלים עירך וחותם בה בונה ירושלים או מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים. ולפיכך נקראת ברכה זו נחמה. וכל מי שלא אמר מלכות בית דוד בברכה זו לא יצא ידי חובתו מפני שהיא ענין הברכה שאין נחמה גמורה אלא בחזרת מלכות בית דוד *: ה בשבתות ובימים טובים מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומר קדושת היום באמצע. כיצד מתחיל נחמנו יי' אלהינו בציון עירך או [ה] רחם יי' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ומסיים מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים או בונה ירושלים. ואומר באמצע בשבת אלהינו ואלהי אבותינו רצה והחליצנו יי' אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי הגדול והקדוש הזה כי יום זה גדול וקדוש הוא מלפניך נשבות בו וננוח בו באהבה כמצות רצונך ברצונך הנח לנו יי' אלהינו ואל תהא עלינו צרה ורעה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו. [ו] ובימים טובים אומר יעלה ויבא. וכן בראשי חדשים ובחולו של מועד מוסיף באמצע ברכה שלישית יעלה ויבא: ז בחנוכה ובפורים מוסיף באמצע ברכת הארץ על הנסים בדרך שמוסיף בתפלה. ויום טוב או ראש חדש שחל להיות בשבת מזכיר רצה והחליצנו תחילה ואח"כ יעלה ויבא. וכן ראש חדש טבת שחל להיות בשבת מזכיר על הנסים בברכת הארץ ורצה והחליצנו ויעלה ויבא בנחמה: ז ברכה רביעית צריך להזכיר בה * שלש מלכיות. וכשמברך האורח אצל בעל הבית אמוסיף בה ברכה לבעל הבית. כיצד אומר יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא וכו'. ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית ולהאריך בה: ח יוכשמברכין בבית האבל אומר בברכה רביעית [ז] המלך החי הטוב והמטיב אל אמת דיין

א עור טי' ל"ח: ב עור מי' קפ"ט ממ"ג שם:

ומוסיף מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים. ואע"ג דאמרינן בגמרא שאין מוסיפין מנחם עמו ישראל ובונה ירושלים לפי שאין מוסיפין בשתים ל"ק שאילו היה אומר מנחם עמו ישראל ובונה ירושלים ה"ל מוסיף בשתים אבל כיון שאומר מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים דבר אחד הוא שנתמנו על ידי הבנין: ובתב הרא"ש שיש מתלמידי כן ושה"ל יונה היה אומר שגם זה חשוב לשתים כמו שמצינו בהבינו ויממנו לדיקים בבנין עיר שהוא מעין שתי ברכות על הצדיקים ולירושלים אבל החותם מנחם ציון בבנין ירושלים לא הוי כחותם בשתים לירושלים וציון חדא הוא. ולי נראה דלא קביע מהתיא דהבינו לומר דמשיבא בשתים שאע"פ שאסור שיהא לפני ברכות מ"מ שמעתא דמילתא לא הויא אלא כעין ברכה אחת. מ"מ וכל מי שלא אמר מלכות בית דוד וכו'. ג"ז שם בברייתא כתבתיה בסמוך ר' אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו:

ה בשבתות וי"ט וכו'. ברייתא שם ובגמ' מתחיל בנחמה ואומר קדושת היום ופירש הרי"ף ז"ל כמ"ש בסמוך. ומ"ש שאומר רצה והחליצנו וכו' וכן מ"ש שבי"ט אומר יעלה ויבא. וכן בר"ח ובחש"מ וכו'. פרק במה מדליקין (שבת כ"ד) איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא אינו מזכיר ואם בא להזכיר מזכיר בהודאה רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא שבר לאדכורי בבונה ירושלים א"ל בתפלה מה תפלה בהודאה אף ברכת המזון בהודאה איבעיא להו מהו להזכיר של ר"ח בבהמ"ז אח"ל חנוכה דרבנן לא צריך ר"ח דאוריתא צריך או דילמא כיון דלא אסור בעשייה מלאכה לא מדכרינן רב אמר מזכיר ור' חייא אמר אינו מזכיר אמר רבי זירא נקוט דרב בידך דתני ר' אושעיא ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ר"ח וחוה"מ יש בהם הזכרה בברכת המזון וימים שאין בהם קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ושל מעמדות אין בהם הזכרה בברכת המזון כלומר בערבית של ליל כיפת התעניות וכ"ש בליל יציאתו שבבר עבר היום. ואף ע"ג דאמרינן דחנוכה אינו מזכיר ועוד שאמר אח"ל חנוכה דרבנן אינו מזכיר כתב רבינו שמזכיר מדאשכחן הכא אמוראי שהיו מזכירין ולא היו חולקים אלא בחי זה מקום יזכיר ומנוכה ופורים דינן שוה ודיף נמי פורים שהוא מכמבי הקדם. והרא"ש ז"ל כתב וחימה הוא שלא הביא הגמרא ברייתא דתני ר' אושעיא לשמוע דאין מזכיר חנוכה בהבמ"ז כמו בתעניות כיון שאין בהם קרבן מוסף הילכך נ"ל דס"ל

לבעל הגמרא שאחר שפיכם התגא כגון מעמדות ותעניות מכלל דחנוכה ופורים אף ע"פ שאין בהם קרבן מוסף צריך להזכיר משום פרסומי ניסא: ובתבו התוכפות דעל הנסים מזכיר בהודאה משום דעל הנסים הודאה היא ולא תפלה ויעלה ויבא בבונה ירושלים משום דיעלה ויבא תפלה הוא מיקונה בבונה ירושלים שהיא תפלה וכו"ח תקנה בעבודה שהיא תפלה להציב ישראל לירושלים:

וי"ט אי ר"ח וכו' וכן ר"ח בנבא וכו'. [שבת הוא והא דמזכיר לגה תחלה משום דחדיר קודם]:

ז ברכה רביעית וכו'. כפ' אלשה שאלו (ברכות מ"ט) אמר רבה בר בר הנה הטוב והמטיב לריכה מלכות ותשיקנא דהיינו לומר שלריכה ג' מלכיות הדא שבשבת בא"י אמ"ה ועוד תרתי אינו מלכנו וכו' המלך הטוב והמטיב כלומר שמן הדין היה אלא להזכיר בה מלכות כלל כיון דשמוכה לברכה דאמרה כדאשכחן בכל ברכה הסמוכה לחבירתה אלא אלשי שהזכיר בבונה ירושלים מלכות בית דוד לריך גם כן להזכיר מלכות שמיש ולא תקנוה בברכה עצמה אלא להשוות מלכותא דארעא עם מלכותא דרקיעא אלא תקנוה בהטוב והמטיב וכיון שתקנו בה מלכות דבונה ירושלים תקנו גם כן מלכות כנגד ברכת הארץ: ובתב ה"ר יונה ז"ל שהטעם שאף על פי שהוא מעבע אבוך אין חותמין בה בברוך לפי שכל הטמות הללו אמות התאר הם שאנו אומרים שהוא מלך ומטיב וגומל וכל מה שאומר אלא הבורא משמות התאר ענין אחד הוא ואף על פי שאומר הוא שאנו יגמלנו הוא ענין אחד שגם זה תאר הוא שאנו אומרים שהוא גומל עלינו בכל יום. עוד נוכל לתרץ שמתחלה כשתקנו הטוב והמטיב לא תקנו בה כל זה הטמה אלא הטוב והמטיב בלבד ואח"כ הוסיפו בה כל אלו הדברים. ומפני שבשעת התקנה לא היה מעבע אבוך לפיכך לא תקנו בה חתימה ומ"ש ג' גאולות אחר הטוסטפת היא עכ"ל. ותיכון זה כתבו הטוסטפות והרא"ש אבל הרשב"א נתן טעם אחר שלא רצו לחתום בה ולעשותה מאחר ברכות של תורה שלמעלה ממנה: וכשמברך האומר וכו'. שם (ברכות מ"ו)

מימרא דר' יוחנן משום רשב"י

ואמרינן בגמרא וכ"ש מוסיף בה דברים ונלאה מאד בכל נכסיו ויהיו נכסיו מוגלמים וכו' ואמר שבתב בנינו ויש לו רשות להוסיף וכו' כלומר שהכל לפי מה שילנו להוסיף ולהאריך

ופשוט הוא:

ח וכשמברכין בבית האבל וכו'. שם רב זוטרא איקלע לי רב אשי איתבא ליה מילתא פתח וברוך הטוב והמטיב אל אמת וכו' ומסיים בה בגמרא גודר ערלות ישראל הוא יגדור הפלגה הזאת בישראל. ומוכר רבינו

לחם משנה

בכברת הרי"ף ז"ל שהבית הטור בסימן קפ"ח אלא פירוש אליבא אני רואה בדבריו. דרש"י ז"ל מפרש דמאי דקאמר מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה אין הענין שמזכיר לשון נחמה אלא כוונת הברייתא לומר דאין לריך להזכיר בתחלה וסוף של שבת אלא באמצע אבל מתחיל בענין נחמה שהוא ענין הברכה רהם ה' וכו' ומסיים בענין נחמה שהוא בונה ירושלים, ואין נראה כן דעת רבינו ז"ל שהוא מפרש דנחמה דקאמר דוקא לומר לשון נחמה משמע דמתחיל נחם ומסיים מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים. והרי"ף ז"ל מפרש דדוקא בשבת מזכיר לשון נחמה בתחלה וסוף ואין כן דעת רבינו ז"ל שהוא מצריך לשנות משבת לחול אלא שהוא מפרש כפירש"י ז"ל והוא לא לדייק לשון נחמה וקאמר דכוונת הברייתא לומר שאין לריך להזכיר של שבת בתחלה וסוף כדפרש"י ומ"ש מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה להודיענו דאם לא לומר נחם בתחלה ומנחם עמו בין בתחלה בין בסוף הרשות בידו אבל אין סברא לחלק בכך בין חול לשבת. וכי תימא אמאי לא מפרש מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה דוקא ולא בענין אחר י"ל דמשום דברייתא אחרת אמר מהו חותם בבנין ירושלים משמע דבונה ירושלים לחוד בני ואין הסברא לומר דהברייתות פליגי אלא בכל לד שילנה יעשה וברייתא אחת נקט לשון נחמה והאחרת לשון בונה ירושלים והא והא איתא:

ה מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים. הקשה רבינו אפריים ז"ל דהוה ליה מתחמה בשתים ואין חותמין בשתים. ותירץ הרא"ש בשפסקיו דאם היה אומר מנחם עמו ובונה ירושלים הוי חותם בשתים אבל מנחם עמו בבנין ירושלים אחת הוא שיגחם עמו על ידי

מגדל עוז

בחנוכה ופורים כו' עד ויעלה ויבא בגמרא. בפרק במה מדליקין (דף כ"ד) ובירושלמי פרק תפלת השחר וכן משמע מוכחים פרק כל התדיר ובמגילה פרק בני העיר: ברכה רביעית כו' עד הלמען כו'. פרק אלשה שאלו (דף מ"ט):

ולא מקדש השבת עד כאן: [ועיין בטור א"ח סימן קפ"ח בדין זה וטור סימן קפ"ז:] [כ] וחולה דבתחדא קאכיל ואדרבא מצוה קעביד דתוי לדידיה יום הכיפורים כשאר יום טוב ושלום מאיר ברבי ברוך זלה"ה עד כאן:] * [טור סימן קפ"ט ז"ל לכך צריך להזכיר בה ג' מלכיות וג' גמולות וג' חשבות עיין שם:] [ג] ואין מברכין ברכת אבלים אלא בעשרה פ"ק דכתובות [עדברי הבמ"ג נראה דאין צריך עשרה וכן בטור סימן קפ"ט:]

*) [לשון תמוה ואין להזכיר בה שם מלכות אחרת לכן אין לומר אבינו מלכנו רוענו וכן בשבת אין לומר מלכותך אלא מלכות בית דוד עבדך: [ה] וכן כתב בתשובת ר"י ברבי יהודה וכן פירש רש"י ב' לשונות וכן פר"י וכן ר' ראב"ה וס"ח שאין נחמה גדולה מזו ומה שאומר בספר מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה לאשמעינן שחותם בשבת בחול בנחמת ירושלים וכמו שכתב ההגהות [מיימוני לקמן]. ולבינו לענין מוזר לא רלה לפסוק כירושלמי כיון דלגמ' דידן הוי דשות ההזכרה אם כן ההזכרה הוי ברכה לבעלה ולא שבקינן גמרא דידן ובעדינן כירושלמי אבל לענין חיוב ההזכרה אפשר כירושלמי משום דאפילו לגמרא דידן אין כאן איסור דהרי קתמר דהוי דשות ואם כן לאו להתמיר כירושלמי והוא טעם נכון:

ח בבית האבל אומר בברכה רביעית וכו'. בפרק אלשה שאלו (דף מ"ו:) אמר רב נחמן בר יצחק תדע דהטוב והמטיב לאו דאוריתא שהרי עוקרין אותה בבית האבל כדתניא

הגהות מייטוניות

תשצא

עוד השיב דכל שמסר לו השטר במשכון אף על פי שלא הקנהו בכתיבה ומסירה אינו יכול להוציא מתחת ידו כעובדא דמלוגא דשטרי.

תשצב

שאלת הנשבע לחברו לפרוע לו ממון לזמן.

הרי זה יכול להתיר נדרו שלא על פי חכם אם יאמר הריני כאלו נתקבלתי. ומיהו להאריכו ושיעמוד בחיובו לאו כל כמיניה אלא אם כן כך התנו בשעת השבועה.

ראה לעיל סימן תשסד

תשצג

נכפל בח"ז סי' תפא

שאלת מי שנשבע לתת ממון לחברו לזמן, וכשהגיע אותו זמן הלך לו אותו שהיה לו לקבלם.

הרי זה פטור לגמרי עד שיבוא מלוה ויטול את שלו. וליתן אותו ביד אשתו ובניו אינו צריך, שהרי אפילו נתנם בידם אינו נפטר בכך ואין זה פרעון. ואף על פי שאם נתנם בידם אינו יכול לחזור בו מכל מקום פרעון גמור לא הוי שהרי חייב באחריותן. וכדתניא בשלהי פרק קמא דגיטין [יד, א] הולך מנה לפלוני שאני חייב לו חייב באחריותם ואם בא לחזור אינו חוזר. ולא שנא אחר לא שנא אשתו ובניו. אבל להוליך אחריו אינו חייב, שלא אמרו יוליך אחריו למדי אלא דוקא בגזל ונשבע לו. וכדתנן בפרק הגוזל קמא [ב"ק קג, ב] דכיון דנשבע אף על גב דידע למאן גזליה ואודי ליה דהוה ליה כמאן דאמר ליה יהא לי בידך כיון דבעי כפרה לא סגיא דלא מטי לידיה. אבל לא נשבע לא דהוי גביה פקדון עד דאתי מריה ושקיל ליה וכדאיתא התם. ומלוה נמי כיון דליתיה הכא לא גרע מיניה, הוה ליה כמאן דאמר ליה להוי בידך עד דאתיא. לעשות בית דין למסור בידם גם כן אינו צריך ואם עשה לא עשה כלום. והא דתנן התם [קג, א] בגוזל את חברו שוה פרוטה לא יתן לא לבנו ולא לחבירו ולא לשלוחו אבל נותן הוא לשליח בין בית דין. הא תני [שם קד, א] רבי שמעון בן אלעזר שליח בית דין שעשאו נגזל ולא עשאו גזלן עשאו גזלן ולא עשאו נגזל חייב. ורבא נמי דאמר שליח שעשאו בעדים לא הוי שליח הכי סבירא ליה כדמשמע התם. וכן פסק ר"א ז"ל. ואפילו לרב חסדא דאמר הוי שליח דמתני' מילתא פסיקתא קתני לא שנא עשאו נגזל ולא שנא עשאו גזלן ולאפוקי דרבי שמעון בן אלעזר, התם לאו דינא אלא תקנתא הוא דעבוד רבנן משום תקנת השבים הא בעלמא לא. ותנן בערכין [לא, ב] בראשונה היה נטמן כל השנים עשר חדש כדי שיהא חולט, התקין הלל שיהא חולט מעותיו ללשכה ושובר את הדלת ונכנס. אלמא חולט מעות בב"ד לאו דינא אלא תקנתא הוא דאתקין התם הלל הא בעלמא לא.

ראה במיוחסות לרמב"ן סי' רמז

תשצד

שאלת חולה שצריך לאכול ביום הכפורים, אם מברך המוציא וברכת המזון אם לאו. ואמרת שראית אחד מן האחרונים שהכריע שאין מברך, וכתב דאף על גב דלא אפשר דלא מתהני, על ידי אונס הוא ואין מברכין על כי הא. והויא כאשה שנאסרה [שנאנסה] ותחלתה באונס וסופה ברצון דחשבינן כאונס [כתובות נא, ב].

תשובה איני רואה בדברי זה האחרון כלום ודברים של תהו הם. ושלא אמרו [ברכות מה, א] באוכל טבל אלא שאין מזמנין עליו כלומר שאינו ראוי להתחבר ולהצטרף, אבל הוא לעצמו מברך תחלה וסוף. דמי שאכל שום לא יאכל שום אחר [שם נא, א]. ובודאי הר"מ במז"ל [בדכות פ"א ה"ט] כתב באוכל טבל שאינו מברך. אבל מניין לו, אבל הראב"ד ז"ל תפש עליו בזה וזו אחת מהשגותיו.

תשצה

שאלת בענין הברכה שאמרו [ערלה פ"א מ"ה] כאן קודם שנפסקה כאן לאחר שנפסקה שמונין לערלה, מאי זה זמן נמנה לה, אחר שנפסקה ממש נמנה שלש שנים, או אחר הברכה כלומר לאחר שנקלטה דהיינו לאחר שלשים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה [ר"ה י, ב]. שאם נאמר לאחר שנפסקה ממש נמנה לה ג' שנים זה תמה, אם

נגוע כ"ם) : ו כמני שלוי. ל"ר כ"ם יומר מעין רק
ל' ל' כלים. ולפמוס יסבו הר מהילם מלבם כלים (*) עמי' ח"ל מל
ערמו. ומכל"ם כתב דמנוכן כמ"ם מהכי"ל מעין ומחבל ומומכים לו
ל"כ כוח ומם יאכל כרמות כיון כי כולם מחר: מ"ל מכל ל' מכ' ל' מכ' מ"ר
לנגוס לתיכנו כקמי נגו : מ' מ' מנוגר
מחנכים. מנוגם המנוגם מעבל. ומכל
מבכלים. ומכלים מבכיים. ומם לין כ
מלוגם מכל מם כוח נגן לפי' נגרם כמלין
שלוגם מקוב מבכרים מומם כמכם קוקם
מלוגנוגם בנגר' מכו מקוב ומם כוח מעבר
ינם כהמלם בנגר' (*) מלכיגים מומנו מלם
מעבר[נמרלם יומם]מלים מל כל הכמלים מ"ל
ממלל"ם מל קמם מכל ומנומם מם מלים
לתקן מכוכל מ"ל כגון(*)מלם יומ' לם בנגר
ולין מ"ל לין מ"ל מלם הלים מ"ל לקנם
ומכל"ל כ כמם מר"ם כ"ן לין מכוים נגם
לו מיכנר לן מפקנם נגם ומכ"ם מ"ל
מלם מ"ל מ"ל מ"ל מ"ל מ"ל מ"ל מ"ל מ"ל
מ"ל

ה המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן וכו'. פסק כשמואל דאמר הכי ר"פ המוכר פירות (דף נ"ב) דלא כרב: בד"א כשהיה הלוקח וכו'. ומפורש בסוגיא שם. ומתרינן נמי בגמרא ולחזי לי נגכא דזכין לנכסתא לנכסתא לי לרדיא לרדיא וכו' [ולישני דמי היכי מיכו] לא לריכא דאייקר בשרא וקם בדמי רדיא. פי' רדיא מריסה. ומלאן שאם היו דמי שור להריסה יתרים על דמי שור לשחיטה והיה בו כדמי מריסה ונמצא נגחן ה"ז מקח טעות ויש הרבה מהמפרשים שכתבו כן:

ו המוכר בהמה לחבירו לשחיטה וכו'. זה מבואר בפ' המדיר בכתובות (דף ע"ו:) ופרק אלו מרפות במולין (דף נ"ל) ודין הסמוך אם היתה מרפה קודם מכירה אם לא יתבאר ס"ב: מכאן אתה למד וכו'. זה פשוט בטעם וכראיה:

ז קנה בגד וכו'. גם זה מבואר בטעם הוא:

ח המוכר קרקע לחבירו ואכל וכו'. זה פשוט בלי זהו נסך (דף ס"ו:) בכיוצא בזה שאם המקח בטל הדרא ארעא והדרי פירי:

ט י המוכר דבר שיש בו מום וכו'. כיצד המוכר שור לחבירו וכו'. ממעשה דפרק המפקיד (דף מ"ב:) נלמד זה בפירוש ההוא מפורסום דיומי דזבן מורא וכו': יא היה המוכר סרסור. זה מבואר שם בלשון מעשה וביאור המעשה לדעת הרב נ"ע:

יב השוחט את הבכור וכו'. עד והנשאר מן הבשר ביד הלקוחות יקבר וכו'. מעניה בבכורות פרק כל פסולי המוקדשין (דף נ"ז) והוא בהלכות פ' בית כור: וכן המוחט את הפרה ומכרה וכו'. גם זה בלשונה מעניה ובגרייתא שם:

יג מכר הלוקח בשר זה וכו'. מפורש שם בגמרא:

יד המוכר בשר לחבירו ונמצא בכור וכו'. מפורש

ואם היה לו להודיע למוכר ולא הודיעו הרי זה ברשות לוקח: ה המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן יכול לומר לו [ג] לשחיטה מכרתיו לך. במה דברים אמורים בשהיה הלוקח קונה לשחיטה ולחרישה. אבל אם היה יודע שהוא קונה לחרישה בלבד הרי זה מקח טעות וחוזר. וכן כל כיוצא בזה: ו המוכר בהמה לחבירו לטביחה ושחטה ונמצא טרפה. אם נודע בודאי שהיתה טרפה כשלקחה הרי זה מחזיר לו את השחוטה ויחזיר המוכר את הדמים. מכאן אתה למד שהמוכר דבר שהיה מום בממכרו ועשה בו הלוקח מום אחר קודם שיודע לו המום הראשון. אם עשה דבר שדרכו לעשותו כגון זה ששחט את הטרפה פטור. ואם עשה מום אחר קודם שיודע לו המום [הראשון] מחזיר המקח לבעליו ומשלם דמי המום שעשה: ז קנה בגד וקרעו לעשות ממנו חלוק ואחר כך נודע המום מחמת הקריעה מחזיר לו את הקרעים. תפרו ואחר כך נודע המום. אם השביח נוטל שבח התפירה מן המוכר. וכן כל כיוצא בזה: ח המוכר קרקע לחבירו ואכל פירותיה ולאחר זמן נראה לו בה מום. אם רצה להחזיר קרקע לבעלים מחזיר כל הפירות שאכל. ואם היה חצר ודר בו צריך להעלות לו שכר: ט המוכר דבר שיש בו מום שאינו נראה ואבד המקח מחמת אותו המום הרי זה מחזיר את הדמים: (י) [כיצד] המוכר שור לחבירו שאין לו [ג] טוחנות והניחו הלוקח עם הבקר שלו והיה מניח המאכל לפני כולן ואוכלין ולא היה יודע שזה אוכל עד שמת ברעב. הרי זה מחזיר לו את [ד] הנבילה ויחזיר זה את הדמים. וכן כל כיוצא בזה: יא היה המוכר סרסור שלוקח מזה ומוכר לזה ואינו משהה המקח עמו ולא ידע במום זה. הרי הסרסור נשבע שבועת היסת שלא ידע במום זה ויפטר. מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור בפני עצמו ולהחזירו לו קודם שימות ויהיה הסרסור מחזירו על המוכר הראשון הואיל ולא עשה הוא הלוקח הפסיד על עצמו. וכן כל כיוצא בזה: יב [א]השוחט את הבכור ומכרו ונודע לו שלא הראהו למומחה מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים. והנשאר מן הבשר ביד הלקוחות יקבל *ויחזיר להם את הדמים. וכן השוחט את הפרה ומכרה ונודע שהיא טרפה. מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים ומה שלא אכל יחזיר את הבשר לטבח ויחזיר לו את הדמים: יג [ב]מכר הלוקח בשר זה של טרפה לנכרים. או שהאכילו לכלבים. יחשב עם הטבח על דמי הטרפה ויחזיר לו הטבח את המותר. וכן כל כיוצא בזה: יד המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור. פירות ונמצאו טבלים. יין ונמצא יין נסך. מה שאכל

ו ואם שנה ועשה מום אחר וכו'. שיעור הלשון כך הוא ואם קודם שיודע לו המום שנה ועשה מום אחר מחזיר המקח לבעליו וכו' אחר שיודע לו המום:

י המוכר שור לחבירו שאין לו טוחנות וכו'. הטור תמה על רבינו שכתב שאם היה סרסור שמכבש שלא ידע במום זה ונפטר דשא בהוה עובדא דהמפקיד (דף מ"ג:) אשיקנא שהמוכר חייב לשלם ליתומים ואע"פ שהיה סרסור גם ה"ה כתב שמעשה זה ג"ע לדעת הרב. ועתה אני אפרש בהטוא עובדא הוה סלקא דעתיה דבעו לפטור הבקרא מן [משום הכי] אקשינן דהא ש"ש דיתמי הוא [ואמאי פטור] ופרקינן דהכא במאי עסקינן דליכא פסידא דיתמי דאשכחוה למארי חורא ומקבל יתמי זוזי מיניה לא דשקלו ממש אלא הייט לומר דיון דמוכר נמי תמן חו ליכא פסידא ליתמי דהא מנו למישקל דמי חורא מיניה אלא דאיהו בעיי אינבי ליה לאודושן ומש"ה בעי לפטור עצמו ואקשינן מאי מודעינן ליה מודע ידע דמקח טעות הוא ופשיטא דמייב ומהדרינן סרסירא הוה וכיון שהוא סרסירא פשיטא דמיפטר וא"כ ליח לן לפסוקי אלא מי משלם אפוטרופוס מי בקרא והייט דאמר היכי נדיינו דיינ [לאלי דינא נימא לאפוטרופוס זיל שלים וכו' נימא לבקרא זיל שלים] וכו' ולא אמרינן נימא למוכר זיל שלים אלא ודאי פטור הוה סרסירא ואשיקנא דמסתבא סרסירא דלא הוה ידע ומיפטר ומשלם בקרא ליתמי דמי בשר בזול משום דש"ש דיתמי הוא ולפ"ז הדבר מבואר דסרסירא משתבע ומיפטר וכדברי רבינו. אבל הטור כלשה שהיה מפרש שכבר פרש סרסירא ליתמי ומשתבע למשקל מבקרא וכן משמע מפירוש רש"י ופסקא דמילתא משמע כדברי רבינו מדמסיק דמשתבע סרסירא דלא הוה ידע ואם כדברי הטור [היון שכבר שקלו יתמי דמי חורא מסרסירא] מאי הלי דקאמר משתבע סרסירא שבועה זו מאי עבידתה ואע"ג דאיכא למימר דמשתבע כדי להשתלם מבקרא מה שאבדו ליתומים וכדמשמע מפירש"י מ"מ פשטן של דברים כדפרישית אליבא דרבינו דייק טפי: יד המוכר בשר לחבירו וכו' אבל המוכר בכר

ואם היה לו להודיע למוכר ולא הודיעו הרי זה ברשות לוקח: ה המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן יכול לומר לו [ג] לשחיטה מכרתיו לך. במה דברים אמורים בשהיה הלוקח קונה לשחיטה ולחרישה. אבל אם היה יודע שהוא קונה לחרישה בלבד הרי זה מקח טעות וחוזר. וכן כל כיוצא בזה: ו המוכר בהמה לחבירו לטביחה ושחטה ונמצא טרפה. אם נודע בודאי שהיתה טרפה כשלקחה הרי זה מחזיר לו את השחוטה ויחזיר המוכר את הדמים. מכאן אתה למד שהמוכר דבר שהיה מום בממכרו ועשה בו הלוקח מום אחר קודם שיודע לו המום הראשון. אם עשה דבר שדרכו לעשותו כגון זה ששחט את הטרפה פטור. ואם עשה מום אחר קודם שיודע לו המום [הראשון] מחזיר המקח לבעליו ומשלם דמי המום שעשה: ז קנה בגד וקרעו לעשות ממנו חלוק ואחר כך נודע המום מחמת הקריעה מחזיר לו את הקרעים. תפרו ואחר כך נודע המום. אם השביח נוטל שבח התפירה מן המוכר. וכן כל כיוצא בזה: ח המוכר קרקע לחבירו ואכל פירותיה ולאחר זמן נראה לו בה מום. אם רצה להחזיר קרקע לבעלים מחזיר כל הפירות שאכל. ואם היה חצר ודר בו צריך להעלות לו שכר: ט המוכר דבר שיש בו מום שאינו נראה ואבד המקח מחמת אותו המום הרי זה מחזיר את הדמים: (י) [כיצד] המוכר שור לחבירו שאין לו [ג] טוחנות והניחו הלוקח עם הבקר שלו והיה מניח המאכל לפני כולן ואוכלין ולא היה יודע שזה אוכל עד שמת ברעב. הרי זה מחזיר לו את [ד] הנבילה ויחזיר זה את הדמים. וכן כל כיוצא בזה: יא היה המוכר סרסור שלוקח מזה ומוכר לזה ואינו משהה המקח עמו ולא ידע במום זה. הרי הסרסור נשבע שבועת היסת שלא ידע במום זה ויפטר. מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור בפני עצמו ולהחזירו לו קודם שימות ויהיה הסרסור מחזירו על המוכר הראשון הואיל ולא עשה הוא הלוקח הפסיד על עצמו. וכן כל כיוצא בזה: יב [א]השוחט את הבכור ומכרו ונודע לו שלא הראהו למומחה מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים. והנשאר מן הבשר ביד הלקוחות יקבל *ויחזיר להם את הדמים. וכן השוחט את הפרה ומכרה ונודע שהיא טרפה. מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים ומה שלא אכל יחזיר את הבשר לטבח ויחזיר לו את הדמים: יג [ב]מכר הלוקח בשר זה של טרפה לנכרים. או שהאכילו לכלבים. יחשב עם הטבח על דמי הטרפה ויחזיר לו הטבח את המותר. וכן כל כיוצא בזה: יד המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור. פירות ונמצאו טבלים. יין ונמצא יין נסך. מה שאכל

א עוה"מ פי' ולד עיין כיו"ד סי' לו: ב עיין כיו"ד סי' קיט:

לחם משנה

ו מכאן אתה למד שהמוכר וכו'. כזה יש נוסחאות בדברי רבינו דבקלת ספרים כתוב ואם שנה ועשה מום אחר אחר שיודע לו המום ובספרים אחרים כתוב ואם שנה ועשה מום אחר קודם שיודע לו המום וזה עיקר דאם עשה שום דבר אחר שנודע המום הרי נשתמש בו וכבר כתב רבינו דבטור דאם נשתמש בו אחר שראה המום ה"ז מחל ואינו יכול להחזיר ועם היות שיש לחלק ולומר דעשיית מום אחר לא איקרי שימוש אלא היזק מ"מ ודאי דסומכא האמיתית היא קודם שיודע לו המום והכי דייק ריפוה דליכניה שכתב ועשה בו הלוקח מום אחר קודם שיודע לו מום וכן לאחר בקצה בגד כתב שאח"כ יודע המוס מחמת הקרעה וכן בתפילה כתב שאחר כך יודע המוס הודעת המוס:

משנה למלך

פט"ז יד המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור וכו'. נשתקפתי במוכר לחבירו איסורי שאם כגון עולה ובלתי הכרם ומתמיה הלוקח לתת לו המעות אי אני המוכר להוציא

בין

הגהות מיימוניות

ע"ש בטור בסי' דלעיל]: [כ] ודלא כרב דאמר מקח טעות משום דאזלינן בתר רובא נדובא לדריא זבני אלא כשמואל דאמר אין הולכין במסון אחר הרוב דהלכתא כשמואל בדיני ובר"ם המניח אמר נמי דאין הולכין במסון אחר הרוב ומ"מ אין ראיה משם לשמואל דבהתיא אפילו רב מודה לפי פירוש ריב"ם דלקמן פכ"ז כיון שהדמים מסייעין לבעל חכר המוחזק ובלא"ה אמר ר"ת דתתיא אתיא שפיר כרב דהא דאמר רב הכא זיל בתר רובא דלא מצי א"ל מוכר ללוקח אתה מן המיעוט דזבני לשחיטה אבל התם מצי א"ל אני מן המיעוט דקרו לכדא חביתא לפיכך לא יהן אלא כד ועיין לקמן פכ"ז ע"כ: [ג] ההוא אפוטרופא דיתמי דזבן לתו תורא ליתמי ומסריה לבקרא ולא הוו ליה ככי ושיני למיכל וכו' וצע"ש בפר"ש ובתוס' ועיין בסי' נ"ד מס' משפטים ע"כ: [ד] וכגון שמכרו בתתיא לדריא דאל"כ מצי למימר לשחיטה מכרתיו לך כדאמרינן ס' הפרה ובדרבר פירות גבי שור נגחן א"נ סתם יתמי כגברא דזבן לדריא א"נ אפילו מכרו לשחיטה בעינן שיכול לחיות ד' ימים או ח' עד יומא דשוקא דתוס':

מגדל עוז

פירות (דף נ"ד): המוכר שור לחבירו וכו' עד וכן כל כיוצא בזה. ריש פ' המוכר פירות (דף נ"כ): המוכר כהמה לעבח עד להעלות לו שכר. בבכורות פרק פסולי המוקדשין ומייתי לה פלק אלו עריפות (דף נ"א) ועיקר אלו הדיונים בלא כי כל מקח טעות לו מחמת מום לו מחמת דבר המסורסם לבעל המקח בעבור המקח בעבות מוכר ובאחריותו לכל דבר מ"ש למעלה: המוכר דבר שיש בו מום וכו' עד וכן כל כיוצא בזה. פרק המפקיד (דף מ"ב:): השוחט את הבכור ומכרו ונודע שלא הראהו למומחה מה שאכל אכל ומה שלא אכל יחזיר הבשר לטבח ויחזיר לו את הדמים ע"כ לשון ר"מ ז"ל שהיה כתוב בו בסוגיא ומכרו ונודע שלא הראהו למומחה מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים והנשאר מן הבשר ביד הלקוחות יקבר ויחזיר לו את הדמים ומה שלא אכל יחזיר הבשר לטבח ויחזיר לו את הדמים. וזן הן דברי הראב"ד ז"ל. ושיקר הסלכה בבכורות פ' פסולי המוקדשין (דף נ"ז) והביאה רבינו ומתק אלפסי בהלכות פ' המוכר את הבית: מכר הלוקח בשר זה בשר בכור בכורות פ' פסולי המוקדשין:

קנין. הלכות מכירה פט"ז יז

דבר לחבירו שאיסור אכילתו מד"ס וכו'. כתב הריב"ם נראה דיליף לה ממה שלא סוחר במשנה ובברייתא אלא איסורי תורה באכילה או איסורי הנאה מדרבנן כיון שאכלו ונכנה לא יחזיר להם כלום ואע"פ שלבב ז"ל אין לו ראיה ברורה נדון זה לא מצינו מן הבאים אחריו שחלקו עליו עכ"ל:

פי"ז ג המוכר יין לחבירו ונתנו הלוקח בקנקניו והחמיץ וכו'. לפי דברי רבינו אין חילוק בין יין לשכר דבין בזה ובין בזה אם עירבו הלוקח לתוך כליו אפילו החמיץ מיד אינו חייב באחריותו ואם לא נתנו לתוך כליו אם החמיץ בתוך ג' ימים הראשונים כ"ז נראות מוכר שהרי כתב נבי יין לא הוה ליה להשהותו עד שיחמיץ ואינו שהיה הרים פחות מג' ימים וא"כ יש לחמוה למה נריעתא כתב המוכר יין ובסיפא כתב המוכר שכר. וי"ל דאין ה"ל דס"ל דאין חילוק בין יין לשכר אלא דמשום דבעי למימני אם א"ל לאקבה אני לריך דלא אייך אלא ביין לא הוה אפשר ליה למיקני בריתא שכר ולגוויי כן דלענין החמיץ יין ושכר שוים נקט בסיפא שכר ולא"ז ל"ל דלא נרים בגמרא והלכתא כשמואל ופסק כרב דבל ג' ימים הראשונים ברשות מוכר ולא נראה לו ז"ל לפסוק הלכה כשמואל אע"ג דהלכתא כוותיה בדיני משום דפשטא דבריתא ודברי ר"י בה ברב. ועוד י"ל שרבינו מפרש פסיקום רשב"ם דשמואל סבר כרבי מאיר בר יוסף וכיון שפסק הלכה כר' יוסי ברבי חנינא ולא כרבי חייא בר יוסף מתילא מיבעיא לה מימרא דשמואל מהלכתא וכן איבעיל מאי דעבד רב יוסף עובדא כוותיה בתמרא ונקט לה הלכתא כרב ונם בפתור ופרח. ותמהני על ס"ה שכתב על מ"ש רבינו המוכר חביה של שכר לחבירו והחמיצה מימרא שם ומעשה דרב יוסף שדן הדין כן עכ"ל. משמע מדבריו שהוא מוכר שרבינו מוסכם כרב יוסף ממהלך בין יין לשכר וקשה עליו מה שהקשיתי דביין בקנקני מוכר ולא א"ל למקבה כתב שלא הו"ל להשהותו עד שיחמיץ ואינו שהיה הרים פחות מג' ימים ולכך מ"ש הוא הנכון:

וכן

אבל ויחזיר לו את הדמים. וכן כל המוכר דבר שאסור לאכלו מן התורה כך הוא דינו. בין שהיה איסורו בברת בין שהיה איסורו בלאו בלבד. "אבל המוכר דבר לחבירו שאיסור אכילתו מדברי סופרים. אם היו הפירות קיימין מחזיר את הפירות ונוטל את דמיו. ואם אכלן ואין המוכר מחזיר לו כלום. וכל איסורי הנייה בין מדברי תורה בין מדבריהם מחזיר את הדמים ואין בהן דין מכירה כלל:

פרק שבעה עשר

א ארבע ימדות במוכרין. מכר לו חטים יפות ונמצאו רעות הלוקח יכול לחזור בו ולא המוכר. רעות ונמצאו יפות המוכר יכול לחזור בו ולא הלוקח. רעות ונמצאו רעות יפות ונמצאו יפות אע"פ שאינן יפות שאין למעלה מהן ולא רעות שאין למטה מהן והרי יש שם הונייה שתות אין אחד [א] מהם יכול לחזור בו אלא קנה ומחזיר אונאה: **ב** אבל המוכר חטים שחמתית ונמצאת לבנה. לבנה ונמצאת שחמתית. עצים של זית ונמצאו של שקמה. של שקמה ונמצאו של זית. יין ונמצא חומץ. חומץ ונמצא יין. כל אחד מהן יכול לחזור בו. שאין זה המין שאמר שימכור לו. וכן כל כיוצא בזה: **ג** המוכר יין לחבירו ונתנו [ב] הלוקח בקנקניו והחמיץ מיד אינו חייב באחריותו. ואע"פ שאמר לו

א כמ"נ שם מוה"מ שם כשם רבינו: ב סמ"ג לאוין כי' קע עוה"מ סי' רלג:

מפורש בברייתא שם כדאמר ת"ק: אבל המוכר שכר שאיסור אכילתו מדברי סופרים וכו'. לא מצאתי זה מבואר אבל ראיתי אלא בגמרא אלא איסורין של הורה או איסורי הנאה של דבריהם כגון יין נסך שהכיונה שהם יינן אבל איסורין של דבריהם באכילה לא אבל כיון שאכלו ונהנו לא יחזיר להם כלום. ובירושלמי דשביעית תולקו לענין סחורה ואמרו כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לעשות בו סחורה וכל דבר שאיסורו מדבריהם מותר לעשות בו סחורה ואפשר שאף זה כן ואולי ממקום אחר יצא לו:

וכל איסורי הנאה: וכו'. כבר נתבאר זה מיין נסך כמו שאמרנו למעלה:

פי"ז א ארבע מדות במוכרין וכו'. משנה פרק המוכר את הספינה (דף פ"ג) וסיכום ז"ל שאמר המוכר, שהם יפות ונמצא שקורין לכמוהן במקום שהן רשות אע"פ שאין הוגאת שמות בין אלו לאלו בדמי המקח אפילו הכי (המוכר) [הלוקח] יכול לחזור בו מפני שהטעהו ויש ביניהם שיעור שסם וה"ז קלת כשיעור חפץ מחפץ שאם רצה המתאנה לחזור בו ולבטל מקחו רשאי אבל לא המוכר לפי שאינו שוה חפץ לעמדי ע"כ: רעות ונמצאו יפות וכו'. משנה שם. ופי' כלומר שהשעה הלוקח את המוכר ואמר לו חביה שלך רעות הן ונמצאו שהן מן היפות מוכר שנתאנה יכול לחזור בו ולא לוקח: רעות ונמצאו רעות וכו'. נ"ז כמשנה. ומ"ש אע"פ שאינן יפות וכו'. הוא פירוש לדברי המשנה וכן פירשו ז"ל:

ב אבל המוכר חטים שחמתית וכו'. פירוש שחמתית אחותה על שם חמה שמדיומתן: כל אחד משניהם יכול לחזור בו. במשנה שם והטעם שזה כשיעור חפץ לעמדי כמדי המקח: יפירוש אע"פ שאין אונאה בדמי המקח:

ג המוכר יין לחבירו ונתנו הלוקח בקנקניו וכו'. משנה פרק המוכר פירות (דף ל"ו:) ודוקא בקנקני לוקח כדאיתא בגמ' (דף ל"מ) מימרא דרבי יוסי בר מינא מפני שיכול לומר לו קנקניך גרמו. ומ"ש ואע"פ שאמר לו לתבשיל וכו'. גם זה מפורש שם: ואם

משנה למלך

לאוצרא ממנו אי לא. וכתב אם הלוקח לא היה יודע שהיו איסורי הנאה בכתא לא מכחשקנא דשמעתא הכלוקח לא יהיב ליה דמי המקח דאין לך מקח טעות גדול מזה וכבר כתב רבינו דמוכר לחבירו בחוקת היתר איסורי הנאה כיון מדברי סופרים אין מדד"ם מחזיר אם הדמים ואין בהם דין מכירה כלל ול"ב מכ"ם דאם עדיין לא נתן המעות דלא יתן. אך מה שנסתפקתי הוא בשידע הלוקח שהיה איסורי הנאה ואעפ"כ נתחייב בדמים אם חייב ליתנם. ומהיות שבתבו הראשונים ז"ל עלה דמתני' דמפרן וקדם בדמיהן מקודשת דמייריי בשידע הלוקח שהם איסורי הנאה ליכא ראיה לנ"ד דהתם מיירי בשבבר נתן הלוקח המעות ואם לא היה הלוקח יודע שהיו איסורי הנאה היו המעות גזל כיד המוכר אבל כיון שידע שהם איסורי הנאה נמצא המעות מתנה אבל אם לא נתן עדיין אפשר דאינו מחוייב ליתן ומטעמא דבתיבנא. ולאיתי לברא בעי"ת ז"ל בשבר מ"ו ח"ו שבתב אם לוה מחבירו מעות שהיו מדברים על איסורי הנאה כגון שמכר עבדו או כלאי הכרם וכיוצא בהם וכלוה המעות כיון שהין מוחסין אם הדמים כו' בדמים מוחרים לו ולאחרים ויש בהם משום גזל ומשום לוה ואינו משלם כן נראה לדעת הר"ם ז"ל אך לר"ם משמע דלעולמו אינו חייב אם הדמים וכי קאמרינן דאינו חוסם אם הדמים היינו דמוחרים לאחרים אבל לעצמו לא כו' ולכבראי דידיה אינו פורע לו כלום שהרי לזה הנני מוחרים ולמלוה הראשון אסורים ע"כ. ולבאורה נראה דע"ד נמי תלוי במחלוקת זה דרבינו ורש"י דלרבינו דס"ל דהדמים מוחרים למוכר חייב הלוקח ליתן לו את הדמים ואינו בים משום לוה ואינו משלם אך לדעת רש"י אינו משלם לו כלום כיון שהדמים אסורים למוכר. אך עדין ליכא לעיוני עוכא בדברי הרב בעל"ח בללו משום דבכר ידוע מה שנתלבו הראשונים ז"ל לגבי דס"ל דהדמים אסורים למוכר דאיכא מ"ד דגבי הדמים אסורים למוכר ואסור לאחליפן בדבר אחר מ"מ אם עבר ואחליפן בדבר אחר אותן הנחליפן מותר ליהנות מהם אף המחליף משום דאליפי אינון מוחרים ואיכא מ"ד דאף אליפי אינון אסורים למחליף. וכבר הארכתי במלוקתם זה (א"ה נתבאר בס"ה מהלכות אישות הלכה ח' ע"ם) וכתבתי דלסרא"ם והר"ן אליפי אינון מוחרים ואליבא יתום' ורש"י אליפי אינון נמי אסורים יע"ם. ובשתא יש להסתפק בס"ם דאליבא דרש"י אינו סובא לו משום דלמלוה אסורים הוא משום דס"ל דאליפי אינון נמי אסורים שהרי הדמים אלו שוטרא לו פשטא שדין אליפי אינון יש לסם שהרי הדמים הראשונים כבר אלו והני אחרינו ניתנו. או אפשר לומר דלעולם דס"ל דאליפי אינון מוחרים וכסברת הרא"ם והר"ן ושאני הכא שעדיין לא נקח המעות ונהי שאם היה לוקחן היה מותר ליהנות מהם משום דהוו אליפי אינון אך כיון שעדיין לא נקרע אסור ליהנות משום דבשעה שנקרע הוה כאילו נתנה שעה אחליפן וכבר בתבנו דהחליפן אסור אליבא דרש"י. ופ"ש שהרי לזה הנני מוחרים ולמלוה הראשון אסורים לא קאי על הדמים הללו שרוצה ליתן דהדמים הללו אף המלוה מותר ליהנות מהם אלא בכוונה היא על הדמים הראשונים שהלוה אותם וקאמר דאינו נותן לו כלום משום דאותם הדמים הם מוחרים לזה ואסורים למלוה וכיון דהם אסורין

מגדל עוז

פי"ז ארבע מדות במוכרים כו' עד וכן כל כיוצא בזה. פרק המוכר את הספינה (דף פ"ג):

המוכר יין לחבירו עד סוף הפרק. פרק המוכר פירות (דף ל"ד ל"ח):

א"ר מתם יכול לחזור בו משנה שאינה צריכה היא ואגב שאר הבבות נשנית ע"כ:

הגהות מיימוניות

[א] וכן המוכר בכסף פיגים בחזקת צרוף אין יכולין לחזור אבל וחב ונמצא בכסף שניהם יכולין לחזור בהן, אביאסף. וה"ה בבוכר סתם שלא פירשו לא רעות ולא יפות דאין אחד יכול לחזור בו דשב"ם ורשב"ם פירש בבא זו שאין שם אונאה כלל. ומה שאומר אין [ב] כר' יוסי בר חנינא דאמר לא שנו אלא בקנקניו דלוקח בו' ודלא כר' חייא בר יוסף דפלינ:

בעפ"ג עם פירוחיו מ"כ ה"כ כמן דמייב דהכי בכאן עכ"פ במיד אלא אפילו סך דפעכי הכם מ"מ הא כי הס"ך סם בס"ק ג' למלק בין מכלי דיכל לבולמכי דכיון סהכלאמו לבולמכי קוב לא הי' לו להכלאמו לאמר אבל הכבאל לחכם לא היה לו לבעבי"ב לומהל ועוד דבמלאה דיכר לבלמכי מוכם מילתי' דקמיך עלה וכי הכא י"ל דליבי' אמכים וכי ע"כ וכהא לא צריך כל הני טעמי כיון סמוכר לו בחזיר בחזקת בסר מה הי' לו ליטאל עוד וכל הטעמים סכתב הס"ך סם לא ס"ייכי' כאן בלאה דמייב לבולי עלמא: ב והוא יחזיר להם הדמים. עכמ"ע ס"ק ד' סכתב ג' טעמים באיסור דאוריתא דמייב להחזיר הדמים. לי' מקום לקבלוחו. ג' מקי"ם לא מבוב הכאה בבאבל איסור דאוריתא ע"כ. וכ"מ בין בני הטעמים אם עיבבם הלוקח בבקים בלא נאבל ואבל אחר שבבר אותר מ"כ חביב הבאה ומ"מ צריך בבים על שבגרם בחיב לבטל האיסור אך יש לבפקר אם עיבבו ועדיין בענין דבבאה דיבול לחזור הדמים וליבח אבלו ומהתעבבת המותר דבבר ובריבה בבבי מיבים דמי והמוקח בטל אך יש לבפקר אם התעבבת אסור להמוכר כיון שע"י גרמתו שגרם בחיב כחבטל האיסור ומבטל איסור בחיב להמבטל או דגרם לא חביב כחבטל איסור בחיב ומקבר לאיסור: [סעיף ג'] ואין המוכר ומחזיר לו כלום. בפ"ד ב"י"ד בי' ק"י"ע בבק לאחר' המותר מבויו מ"ל להחזיר ע"ם ובאלולה לי' מוכן כיון דהמוקח בטל אי הי' בחזיר לו כאוכל אלא בחזקת ולמה יצערך לבלם יותר' מבויו ואפבר דאף דבאיסורי' תורה אחר' אבם בגנב לריך בבלה ותבובה לחבגין על היסורין מ"מ באיסור דרבנן מ"ל בוס בבלה ובאילו לא ענב דמי חדע דהא מחבינן בעיבוגין ד' מ"ז בדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא ואלו הי' בעבם על הבוגב היאך היו מבינין לו לעבוד ולבקבל עיבם אלא ואלי דאיבו בעבם בלל על הבוגב באיסור דרבנן והבי הוא לבאוכל באלו אכל בבים ואבי בהבה וזה מבר מוענו דבלא הוא לבריך לבלם כבי כל דמי הבאתו בזה בהבה ומה מבר בחבים מה לריך לבלם בבי לבחבו בבים בחבים בבים בבים ב

ומעתה נבאר כל השגותיו[34]: כי[35] מספקא לן בדברי תורה, שמא הוא חזיר, אם כן אף אם לא צוה הבורא על ספק, בכל זאת שמא הוא חזיר, אם כן אכלנו חזיר דבר המתועב באמת[36]. אבל בספק עירוב[37], אם כן כיון שהענין הזה אינו בפרט רצון הבורא[38], רק שצוה לשמוע אליהם, וכיון שעל זה לא דברו[39], אם כן לא נקרא מי שאינו עושה כן, אינו שומע בקולם, ומדוע לא יהיה מותר?! וכן קטן נאמן[40], כיון שאינם עושים זה מפני שאין שומעים בקולם, אם כן תו לא עברו על "לא תסור". [וכן לא שייך על זה (משלי יב, כא) "לא יאונה לצדיק כל און", כי כשאינו יודע, אינו עושה איסור כלל וכלל[41]. ועיין תוספות שבת שהעירו מהא דר' ירמיה אישתלי וטעים מידי קודם הבדלה[42]. ויש לדבר בזה הרבה, ואין כאן מקומו]. וכן[43] נדחה מפני דאורייתא, כי אם הם אמרו, אבל לא אמרו שזה הוה נצחי, רק אם יעמדו בית דין גדול בחכמה ויסכים דעתם הנאות יותר לפי הזמן לומר היפוכו, הרשות בידם, אם כן איך תיבטל מפני זה דבר דאורייתא[44]?! וזה חזק יותר בסברא ממה שמצאנו דעשה דממון, לפי שניתנה במחילה — קילא[45]. ויתר הפרטים עיין בחידושי להלכות עדות בס"ד[46]

ובזה סרה תמיהתו מדוע לא יקובל שמצוות דרבנן אשר תקנו חכמים יהא נכלל

לכשעצמה. 34. של הרמב"ן נגד הרמב"ם. כלומר, עד כה העלה רבינו את תפיסתו במשנת הרמב"ם בסוגיתנו, דהיינו תוקף מצוות דרבנן. אולם תפיסה זאת אינה יכולה לעמוד בצורה ערטילאית מנותקת מהביקורת הקשה של הרמב"ן נגד דעת הרמב"ם, יהא ההסבר בדעתו של הרמב"ם אשר יהא, ויהא אפילו מתקבל על הדעת כפי שרבינו הציג אותה בטוב טעם ודעת. לכן נגש רבינו לדחות את השגותיו של הרמב"ן אחת לאחת. 35. כאשר. 36. ולכן ספק דאורייתא לחומרא, כמו שספק סכנת נפשות — זהירות! 37. כדוגמה למצוה דרבנן. 38. כי מה איכפת ליה להקב"ה אם נערב או לא, באשר אין זה מהלכות שבת דאורייתא, לא מכלליה ולא מפרטיה. תקנות חז"ל בענין הערוב חשובות לו יתברך רק מבחינה זאת שנציית לדבריהם כביטוי לסמכותם. 39. כלומר, לא העמידו את דבריהם אף במקרה של ספק. 40. כתובות כח, ב תנו רבנן: נאמן התינוק לומר (להעיד בגודלו מה שראה בקוטנו — רש"י) כך אמר לי אבא... 41. ולכן בעוד אין הקב"ה מביא תקלה אפילו על ידי בהמתם של צדיקים, וקו"ח צדיקים עצמם, והקב"ה שומר את צדיקיו לבל יעברו עבירות ("לא יאונה לצדיק כל און"), כל זה בדינים דאורייתא, שהמעשה בעצמו הוא "און". אבל היות והענין הנאסר על ידי רבנן אינו מתועב לכשעצמו, אין סיבה מדוע ישגיח עליו הקב"ה שלא תארע לו תקלה בגדון. האיסור הוא לא למרוד נגד סמכות חכמים, ומי שאירעה לו תקלה בשוגג או באונס, בודאי לא התכוון להפר את משמעת חז"ל. [להלן יבחין רבינו בין שוגג למתעסק]. 42. שבת יב, ב ד"ה רבי נתן אומר קרא והטה... וההוא דערבי פסחים דר' ירמיה אישתלי וטעים קודם הבדלה, והנהו דמסכת ר"ה דקאמר בסים חבשילא דבבלאי בצומא רבה במערבא, התם לא היה מאכל איסור אלא השעה אסורה (עכ"ל התוספות). לפי שיטת רבינו, היות ומדובר באיסור דרבנן, הקושיא מעיקרא ליתא. 43. לגבי טענתו השניה של הרמב"ן נגד הרמב"ם מדוע "אתי דאורייתא ודחי דרבנן", אם כל מצוה דרבנן "מחוזקת" על ידי שתי מצוות דאורייתא! 44. כאשר יתכן ומחר כבר לא יהיה הדין דרבנן, ובינתיים בוטל הדאורייתא! 45. גיטין סד, א הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, ושליש נאמן משניהם. כיצד? זה אומר כך וזה אומר כך, שליש נאמן. שאני ממון דאיתיהיב למחילה (שאם מחלו — מחול, הילכך שליש נאמן, דכיון שהאמינו ומסר בידו, נתרצה בהבטחתו עליו למחול לו על ממונו ולהאמין כל מה שיאמר. אבל במילתא דאיסורא אין בידו להאמין — רש"י). ועיין עוד בבא מציעא ל, א. 46. פרק

בכלל תרי"ג, דכמו שיש סברא לומר שכל מצות מלך ופקודתו יהא נחשב בכלל תרי"ג, ככה תקבל השכל שיהיו סוגי[47] חז"ל בכלל תרי"ג מצוות. וגם בתורה המה סמוכים — פרשת זקן ממרה (ח-יג) לפרשת המלך (יד-כ). וכאשר תעיין בדברי הרמב"ם בספריו, תראה כי דברי המה דבריו. וה' ינחני בדרך אמת.

ירושלמי ברכות פרק א' הלכה ד'. דברי תורה, יש בהם איסור (ויש בהם היתר), יש בהם קלים ויש בהם חמורים, אבל דברי סופרים כולם חמורים הם. (תדע לך שהוא כן דתנינן תמן, האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה — פטור), חמש טוטפות (להוסיף על דברי סופרים — חייב). [פירוש[48], דדברי תורה, האיסור בעצמו אסור, והוי העובר כמו שהוא חולה, והיא מטמא הנפש. לכן יש בהם קלים ויש בהם חמורים, כמו במאכלות שיש שמזיקים החולה ויש שממיתים אותו. אבל דברי סופרים, הם אינם נידונים מצד עצמותם, רק מצד המצוה שאסור למרוד, "ולא תסור וכו'", והוה כמרד. אם כן כולם חמורים, שבכל דבר הוא מורד! ולזה אתי שפיר, דמוכר לו דברים האסורים באכילה מדין תורה, אינו מנכה לו מן הדמים שאכל[49], שהאכילה — אף שלא מרד — מכל מקום גרמה מחלה בנפש[50]. לא כן האסורים מדברי סופרים, מנכה לו מן הדמים[51], שהאכילה בעצמותה אינה מזקת, לו, רק המרד — וכאן לא מרד. וכזה כתב בנתיבות (חושן משפט) סימן רל"ד[52]] והיינו דוקא רק במתעסק[53],

יא הלכה ו (מה בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם) ביאור ארוך בשיטת הרשב"א "דפסולים מדבריהם כמו משחקי בקוביא, בהו אם תפס התובע לא מפקינן מיניה, כיון שעדיו הכשרים מן התורה מעידים כדבריו". 47. הסייגים. [יש לפרש את דברי רבינו 'דכמו שיש סברא לומר וכו', כאילו כתב: באוחה מידה שיש מקום לומר כך בענין מצות המלך, כך יש מקום לומר בענין תקנות חז"ל. לשון אחרת: אין מקום לסברה זאת לא אצל מצוות המלך, לא אצל הסייגים של חז"ל]. 48. קשה לכאורה מירושלמי זה על שיטת רבינו בתפיסת הרמב"ם, כי דבריו מחזקים את הבנת הרמב"ן ברמב"ם שדברי סופרים אמנם חמורים מדברי תורה. 49. רמב"ם הל' מכירה פרק טז, יד המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור, פירות ונמצאו טבלים (מדאורייתא), יין ונמצא יין נסך — מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים. וכן כל מוכר דבר שאסור לאכלו מן התורה כך הוא דינו, בין שהיה איסורו בכרת, בין שהיה איסורו בלאו בלבד. 50. ולכן אין זו "הנאה" שיש לשלם עבורה ולנכותו מן המחיר. 51. רמב"ם שם. אבל המוכר דבר לחבירו שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימים — מחזיר את הפירות ונוטל את דמיו. ואם אכלם — אכל, ואין המוכר מחזיר לו כלום. 52. סעיף ג. אבל המוכר לחבירו דבר שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימים מחזיר הפירות ונוטל דמיו. ואם אכלם אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום. ומבאר הנתיבות: בש"ך ביו"ד סימן קיט פסק דאפילו המותר משוויו אין צריך להחזיר, עיין שם. ולכאורה אינו מובן, כיון שהמקח בטל, הרי כמזיק או כאוכל שלא במקח, יצטרך לשלם יותר משוויו. ואפשר דאף דבאיסורי תורה אפילו אוכלם בשוגג צריך כפרה ותשובה להגין על היסורים, מכל מקום באיסור דרבנן אין צריך שום כפרה, וכאילו לא עבר דמי. תדע, דהא אמרינן בעירובין דף מז: בדרבנן עבדינן עובדה והדר מותבינן תיובתא. ואילו היה נענש על השוגג, היאך היו מניחין לו לעבור ולקבל ענש?! אלא ודאי דאינו נענש כלל על השוגג באיסור דרבנן, והרי הוא להאוכל כאילו אוכל כשירה, והרי נהנה כמו מן הכשירה, ומשום הכי צריך לשלם כל דמי הנאתו, כמו בזה נהנה וזה חסר מועט דכללא הוא דצריך לשלם כפי מה שנהנה. משא"כ באיסור דאורייתא שמקבל עונש על השוגג, וחסרונו גדול מהנאתו. (ועיין עוד שדי חמד א, עמ' 293 סעיף קח, וכן שו"ת עין יצחק ז, כא). 53. וזה לשון רבינו באור שמח הלכות גירושין פרק א הלכה יז

(13)